

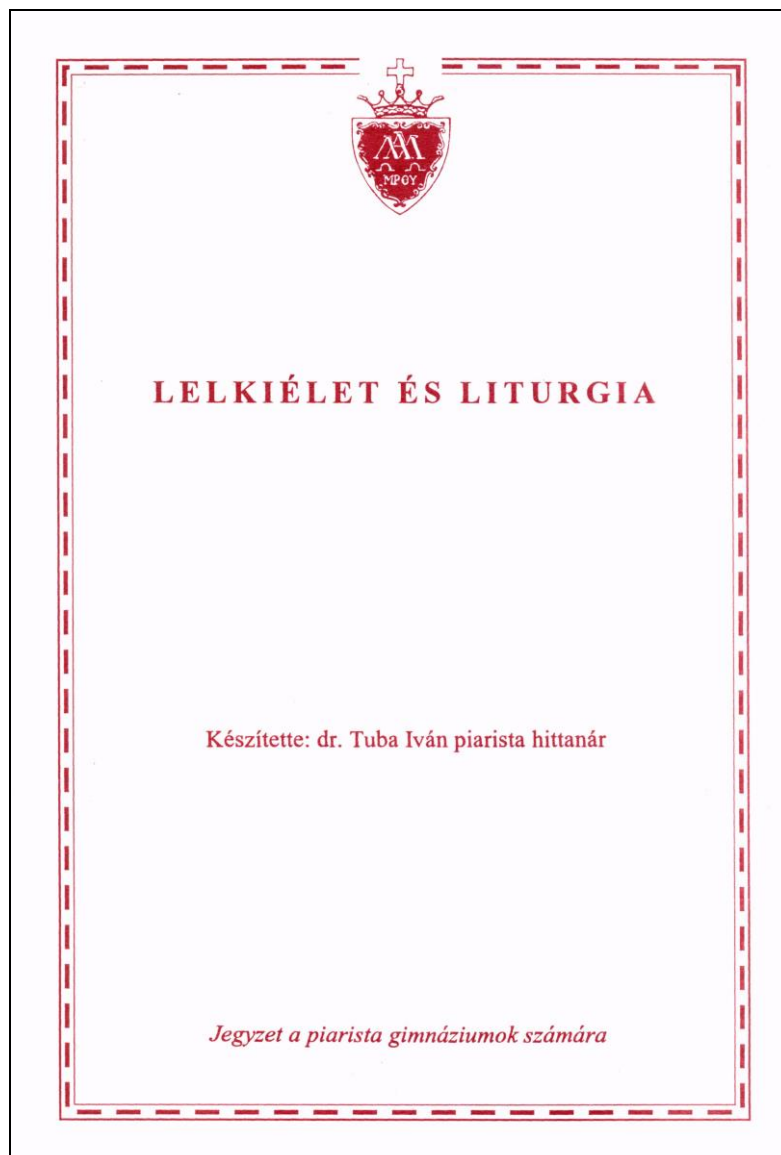
Tuba Iván

Lelkiélet és liturgia

Jegyzet a piarista gimnáziumok számára

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Tuba Iván
Lelkiélet és liturgia
Jegyzet a piarista gimnáziumok számára

Nihil obstat.
Budapest, die 1. Augusti a. 1999.
Dr. Adalbertus Fila
censor deputatus

Imprimi potest Nr. 237/1999.
Budapest, die 4. Augusti a. 1999.
Dr. Aemilius Kállay
provincialis

ISBN 978-615-80792-8-0

Kiadó: Felsővályi Ákos

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című gimnáziumi jegyzet elektronikus kiadása. A jegyzetet a budapesti Piarista Gimnázium jelentette meg 1999-ben. Az elektronikus kiadás a Piarista Rend magyarországi tartományfőnökének az engedélyével készült. Az elektronikus kiadást szabadon lehet használni lelkipásztori célokra. Minden szerzői jog a Piarista Rendé.

Tuba Iván gimnáziumi hittan jegyzetei

Egyházi alapismeretek
Lelkiélet és liturgia
A katolikus hit rendszere
Keresztény erkölcsstan
Az üdvösség története
A keresztény hit megalapozása és védelme

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés.....	5
Az ima tudománya	6
Jézus és az imádság	6
Jézus maga is imádkozik	6
Jézus imádkozni tanít	7
Jézus meghallgatja imánkat	9
Az imádság módjai.....	9
Az imádság hagyománya.....	12
Az imádság forrásai.....	12
Az imádság útja.....	12
Vezetők az imádság útján	13
Imaélet	15
Az imádság formái, megnyilvánulásai	15
1. A szóbeli ima.....	15
2. Elmélkedés (<i>meditáció</i>)	15
3. Belső imádság (<i>oratio mentalis</i>).....	15
Az imádság mint küzdelem.....	16
Imarend	17
Szent jelek, formulák, dolgok	18
A szent jelek.....	18
A szent formulák	18
A szent dolgok	21
Az eucharisztia misztériuma.....	22
A mise személyi és tárgyi föltételei	22
A különböző miseformák	22
Az ige liturgiája.....	23
Az eucharisztia liturgiája	27
A szentségek liturgiája	29
A beavatás szentségei.....	29
A keresztség	29
A bérmlás	30
A gyógyulás szentségei	31
A bűnbánat és bűnbocsátás szentsége	31
A betegek kenete	31
A közösség szolgálatának szentségei	33
Az egyházi rend.....	33
A házasság	33
Szentelmények	34
Az idő megszentelése	35
A liturgikus év.....	35
Az egyházi év tartalma	35
A liturgikus napok.....	36
Az év lefolyása	36
1. A karácsonyi ünnepkör	36

2. A húsvéti ünnepkör.....	37
3. Az „évközi” idő	39
Naptár	39
A zsoltószma.....	40
A zsoltárok.....	40
A liturgia és a művészetek.....	41
A szent zene és az ének	41
A szakrális művészet.....	41
A templomok	42
A templom története	42
A templomok elrendezése és felszerelése a miséhez	42
Liturgikus használati tárgyak	43
1. A szent edények.....	43
2. A liturgikus ruhák.....	43
3. Főpapi jelvények	44
A tökéletesség útja	45
A keresztény aszkétika alapfogalmai	45
A tökéletesség	45
Az út	45
Krisztus követése.....	46
A kereszt útján	47
Az önmegtagadás	47
A vértanúság	48
Haladás a tökéletesség útján	49
A tökéletesség fokozatai.....	49
„A hét főbűn”	49
A kísértés	51
A lelki érés	52
Keresztény erények	52
1. A múlt felé: hálás alázat.....	52
2. A jövő felé: tevékeny remény	53
3. A jelenben: éber készenlét	53
4. Vidám higgadtság	54
5. A megkülönböztetés adománya.....	54
A lelkigyakorlat.....	55
A lelkivezetés	55
A boldogság	57
A Szentírásban	57
„Tévedésnek hármasság útja”	58
1. Gazdagság – szegénység.....	58
2. Hírnév – megaláztatás.....	58
3. Hatalom – alárendelődés.....	59
Boldogasszony	59

Bevezetés

1. Mi az élet?

Legszembetűnőbb tulajdonsága az elevenesség, élénkség, mozgás. Tudományosan szólva az élet a létezésnek az a formája, amelyet az anyagcsere, a növekedés és a szaporodás jellemez. A filozófusok az élettel kapcsolatban az önmozgató, önalakító emelik ki.

2. Lelki élet

Az emberi életnek van belső oldala. Amikor az ember nem szerepel vagy hadakozik, hanem töpreng, vágyakozik, tervez vagy érzéseit ellenőrzi. A kicsinyes „lelkizésen” túl az ember belsejében Isten felé is fordulhat: így alakul vallásossága, saját *spiritualitása*, lelkisége.

A keresztény ember lelki élete nem csak egyéni utakon jár, nem merülhet ki remetei elhúzódsában, meditálásban, élménykereső kísérletezésekben, hanem az Egyház hagyományából táplálkozik.

3. A liturgia

A klasszikus görög nyelvben a nép (laosz) érdekében vállalt teljesítmény (ergon), közszolgálat. A kereszténységben a liturgia **az Egyház istentisztelete**. Akkor jön létre, ha a hívek törvényesen összegyűlt közössége az egyházi hivatalviselő vezetésével tart istentiszteletet.

A II. vatikáni zsinat szavaival „a liturgia az a csúcs, amelyre az Egyház tevékenysége irányul; ugyanakkor az a forrás is, amelyből fakad minden ereje. Az apostoli munka ugyanis azt célozza, hogy mindazok, akik a hit és a keresztség által Isten gyermekei lettek, az Egyház közösségében dicsérjék az Istent” (Liturgikus konstitúció 10).

Tökéletes értelemben az Egyház istentisztelete az eucharisztikus ünneplésben valósul meg, mert az egy kenyérben gyűlik össze legintenzívebben az Egyház. Az eucharisztia ünneplése azonban csak a többi szentség talaján lehetséges, ezek valamiképpen alépítményét alkotják. A misén kívüli az egyházi imádság legfontosabb megjelenési formája az Órák imája, amellyel a nap bizonyos óráit szentelik meg. Azzal, hogy az üdvösség fontosabb eseményeinek emlékeztet az év meghatározott időpontjaira tették, majd egybekapcsolták a hit nagy hőseinek emléknappjaival, létrejött az egyházi év.

Az ima tudománya

Sok pászternéphez hasonlóan az zsidó istentisztelet középpontjában is az állatáldozatok álltak. De ezek helyett már a Zsoltárostól azt kívánta az Úr: „Áldozz Istennek *dicséretet*, és teljesítsd fogadalmadat a Fölségesnek!” (50,14). A Zsidóknak írt levél szerzője a világba lépő Krisztus szájába adja a 40. zsoltár szavait (7-8. v.): „Véres- (ZEBAH) és ételáldozatot (MINHA) nem akartál..., elégő (ÓLÁ) és engesztelő áldozatot (HATÁ'Á) sem kedveltél. Így szólok hát hozzád: Íme, itt vagyok! A könyvtekercsben rólam írták, hogy megtegyem akaratomat” (Zsid 10,5-7).

Amikor Szent Pál arra kéri a római testvéreket: „Adjátok testeteket élő, szent, Istennek tetsző áldozatul” (Róm 12,1), a test szóval – a vallásokban szokásos külsődleges áldozati tárgyak helyett – teljes odaadást, belső, szellemi imádást kíván (*logiké latreia*). Az Isten imádása tökéletesen egész életünk feláldozásában jelenhet meg, ennek hétköznapi megnyilvánulása: időt szánni, áldozni Istennek, Istennel időzni. Lelkünket fölemelni Istenhez. Ha az ember tisztelettel és szeretettel Istennél van, akkor imádkozik.

Nem minden ember imádkozik. Mivel az imádság egyike a legszükségesebb dolgoknak, éppen ezért a legszabadabb is: a legelkerülhetőbb. A szív azon tettei közé tartozik, amelyek a legegyszerűbbek és egyúttal a legnehezebbek.

Az imádságnak nincs illemtana. A szív önmagát mondja. Mondom a magamét hittel, bizalommal. Az ima: beszéd és hallgatás egyszerre. Azt remélem, hogy Isten meghallgat és hogy válaszol. De ő csak akkor válaszol, ha akar. Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem. De nem sértődhetem meg, mert vannak csak kettőnkre tartozó dolgaim, szellemi életem igazi partnere Isten. Ha azonban nincs épkezláb mondanivalóm számára, akkor rákapaszkodom mások imájára.

Jézus és az imádság

Az imádság egyidős lehet az emberiséggel. Az ima történetében és a nagy imádkozók sorában azonban Jézus imája különleges helyet foglal el.

„Imádkozik értünk mint papunk, imádkozik bennünk mint fő, imádjuk őt mint Istenünket. Ismerjük föl tehát benne a mi hangunkat és az ő hangját mibennünk” (Szent Ágoston).

Jézus maga is imádkozik

Népének imáira szülei taníthatták meg, ők vezették be a zsinagógai és a templomi istentiszteletbe is. Szent Lukács evangéliuma különösen hangsúlyozza, hogy élete döntő mozzanataiban Jézus mindig imádkozik: keresztselkérésekor (3,21), a gyógyulást óhajtó tömeg előtt elhúzódva (5,16), a Tizenkettő kiválasztása (6,12), az apostolok fölkerdezése (9,12) és arcának színeváltozása előtt (9,28). Imádkozott azért, hogy Simon hite meg ne fogyatkozzék (22,32), és hogy az Atya vegye el tőle a szenvedés kelyhét (22,42-44).

A kereszten Mk 15,34 szerint arámul (ELOI, ELOI LAMÁ SZABAHTÁNI), Mt 27,46 szerint héberül (ÉLI, ÉLI LEMA SZABAHTÁNI) a 21. zsoltár kezdősortát mondta: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” – lehet, hogy végigimádkozta. Lk 23. fejezetében így könyörög hóhéraiért: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit tesznek” (34. v.), majd épületesen az Atya kezébe ajánlja lelkét (46.v.).

A Zsid 5,7-9 szerint „testének napjaiban erős kiáltással és könnyekkel imádkozott és könyörgött ahhoz, aki meg tudta váltani a haláltól. Vallásossága miatt meg is hallgattatott, mert Fiú létére engedelmisséget tanult abból, amit elszenvedett. Művét befejezve örök üdvösség oka lett mindazoknak, akik engedelmeskednek neki...”

Az evangélisták idézik Jézus néhány imáját:

„Magasztallak téged, Atya, mennynek és földnek Ura,
mert elrejtetted ezeket bölcsnek és okosak előtt, és kisdedeknek nyilatkoztattad ki.
Igen, Atya, mert jónak találtad, hogy így legyen.
Atyám mindent átadott nekem:
Senki nem ismeri a Fiút, csak az Atya, az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú,
és akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni.”
(Mt 11,25-27; Lk 10,21-22)

„Atya, hálát adok neked, hogy meghallgattál.
Én ugyan tudom, hogy mindenkor meghallgatsz,
csak a körülállókért mondom, hogy higgyék: te küldtél engem.”
(Jn 11,41-42)

A János-evangélium 17. fejezetét kitölti Jézus ún. **főpapi imája**. Első részében *önmagáért* imádkozik: „Én megdicsőítettelek téged a földön, teljesítettem a munkát, amit adtál nekem, hogy megtegyem. Most dicsőíts meg engem te, Atya, magadnál.” Azután *tanítványaiért* könyörög: „Őrizd meg őket nevedben, amelyet nekem adtál, hogy egy legyenek, amint mi... Nem kérem, hogy vedd el őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól... Szenteld meg őket az igazságban.” – Végül könyörög azokért, akik majd hinni fognak benne. „Legyenek mindnyájan egy, hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél... Atyám, akiket nekem adtál, akarom, hogy ahol én vagyok, ott legyenek velem.”

Jézus imádkozni tanít

A tanítványok nyilván irigyen nézhették az imádkozó Jézust. „Történt egyszer, hogy valahol éppen imádkozott. Amikor befejezte, egyik tanítványa kérte: Uram, taníts meg minket imádkozni...” (Lk 11,1). Jézus nem az ima elméletére tanította híveit, hanem ellentmondónak tűnő markáns szabályokat adott, merész hasonlatokat fogalmazott meg Isten és ember viszonyáról, és ránk hagyta a Miatyánkot.

Paradox utasítások

Jézus gyermeki merészségre bátorít: a hit csodákat művel. „Minden lehetséges annak, aki hisz” (Mk 9,23). „Bármilyen imádkoztok és könyörögtök, higgyétek, hogy megkapjátok, és meglesz nektek” (Mk 11,24). „Kérjétek, és majd adatik nektek; keressetek, és találtok, zörgessetek, és megnyílik nektek. Mert minden kérő kap, a kereső talál, a zörgetőnek megnyílik” (Mt 7,7-8; Lk 11,9-10).

Sürgeti a szív megtérését. „Amikor imádkozni készültök, bocsássatok meg, ha van valamitek valaki ellen, hogy Atyátok, aki a mennyekben van, megbocsássa nektek bűneiteket” (Mk 11,25). „Ha ajándékodat az oltár elé viszed, és ott eszedbe jut, hogy testvérednek van valamije ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj el előbb, békülj ki testvéreddel, és aztán menj és ajánld föl ajándékodat” (Mt 5,23-26). Az ellenség szeretete abban mutatkozik meg, hogy imádkozunk üldözőinkért (Mt 5,44).

A vallásosság nem másért, csak Isten kedvéért van. „Amikor imádkoztok, ne legyetek olyanok, mint a képmutatók, mert szeretnek a zsinagógákban és az utcákon állva imádkozni, hogy föltűnjenek az embereknek. Bizony mondom nektek: megkapták jutalmukat. Te azonban, amikor imádkozol, menj be szobádba, és bezárva ajtódat imádkozz Atyádhoz, aki a rejtekben van. Atyád, aki a rejtekben lát, megfizet neked” (6,5-7).

A tömörség a bizalom jele. „Amikor imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok. Azt gondolják ugyanis, hogy sok beszédükért nyernek meghallgatást. Ne hasonlítsatok tehát hozzájuk, hiszen az Isten, Atyátok tudja, mire van szükségetek, még mielőtt kérnétek őt” (6,7-8).

A szép szavak nem elegendők. „Nem mindaz, aki mondja nekem: Uram, Uram, fog bemenni a mennyek országába, hanem aki megteszi Atyám akaratát, aki a mennyekben van” (7,21).

Merész példázatok

Szent Lukács evangéliuma három fontos példabeszédet hagyott ránk az imáról. Az éjfélikor kenyeret kölcsönkérő barátról szóló példázat (11,5-8) alapján alkalmatlankodni kell Istennek. Annak, aki így imádkozik, a mennyei Atya adja a Szentlelket (11,13).

A második, az irgalmatlan bíróról és az őt zaklató özvegyről (18,1-8) arra bátorít, hogy mindenkor imádkozni kell és nem elhanyagolni. „Nem szolgáltat-e Isten igazságot választottainak, akik éjjel-nappal hozzá kiáltanak?... De amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e majd hitet a földön?”

A harmadik példabeszéd a farizeus és a vámos imáját állítja elénk (18,9-14), és dicséri az alázatos szívű imádkozót. A farizeus hálaimájában lefelé méri magát a bűnös vámoshoz, nem az Isten nagylelkűségéhez. „Mindaz, aki fölmagasztalja magát, majd megaláztatik, aki pedig megalázza magát, majd fölmagasztaltatik.”

Az Úr imája

Mt 6,9-13	Lk 11,2-4
Mi Atyánk, aki a mennyekben (vagy)	Atya,
szenteltessék meg a te neved,	
jöjjön el a te országod,	
legyen meg a te akaratod,	
amint a mennyben, úgy a földön is.	
Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma,	
és engedd el nekünk adósságainkat,	és engedd el bűneinket, mert mi is
amint mi is engedtünk adósainknak,	engedünk minden nekünk tartozónak
és ne vígy minket kísértésbe,	
de szabadíts meg minket a gonosztól. ¹	

A családi Atya (Abba) megszólítás után a mennyek említése nem a távolságra utal: földi szüleink fölött jószágos mennyei Atyánk is van (vö. Mt 7,11).

¹ Jézus anyanyelvén, arámul:

Abún dbasmájo,
netkádáás smókh,
títé málkútókh,
neh(u)é szébjonókh ejkánó dbasmájo of bar(ah)ó.
Hablan lahmo dszunkonáán jaimóno,
(u)asbukh lán ha(u)bájn (u)ahtoháin, ajkánó dof hnáán sbakn lhajobáin.
(u)ló te(ah)lán leneszjúno,
éló fászón men bíso.
Métul dílok hi málkúto (u)háilo (u)tesbóhto, l(ah)ólem (ah)olmin. Amén.

A nyugati egyház hivatalos nyelvén, latinul:

Pater noster, qui es in caelis,
sanctificetur nomen tuum,
adveniat regnum tuum,
fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra.
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,
et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris,
et ne nos inducas in tentationem,
sed libera nos a malo.
Quia tuum est regnum et potestas et gloria in saecula. Amen.

A három *te*-kérésben **Isten ügye** jut szóhoz: neve, országa, akarata. Szeretnénk, ha Isten nevének becsülete lenne az emberek között, királyi uralma közénk érkezne és akarata valósulna mindenütt. Alapjában ugyanarról van szó: hogy Isten érvényesüljön a világban. Mindezt kérjük, mert nem rajtunk fordul, hanem őrajta.

A négy *mi*-kérésben az **emberek ügye** kerül sorra: hétköznapi igényeik és szükségleteik. Kérjük az anyagi gondoskodást a „szükséges kenyérről”, szó szerint: „Holnapi kenyerünket add meg nekünk ma, ill. naponta”. Istentől adósságaink elengedését csak azért remélhetjük, mert mi is irgalmasok vagyunk (vö. Mt 6,14-15 és hasonlat az irgalmatlan hitelezőről, Mt 18,23-35). Az anyagi és a társadalmi ínség után következik az egzisztenciális ínség: amíg az ember a világban él, ki van téve negatív erőknél, a gonosznak. Kísértés mindaz, ami Istentől eltávolít és hitünket megingathatja.

Isten ügye kihatással van az emberre, az ember ügye Istentől függ. Ezeket a kéréseket mindenki mondhatja, konkretizálása ránk vár.

Az Úr imájához a liturgiában már a II. században záró dicsőítést fűztek: „Mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Amen.”

Jézus meghallgatja imánkat

Jézus már földi működése alatt is meghallgatta a hit imáját, és olyan jelekkel jutalmazta, amelyek elővételezték föltámadásának hatalmát.

A leprás leborulva kérte: „Ha akarod, megtisztíthatsz engem” (Mk 1,40-41). Jairus is lába elé borulva esedezett: „A kislányom halálán van, jöjj, tedd rá a kezedet, hogy meggyógyuljon és életben maradjon” (5,36). A kánaáni asszony Jézus kezdeti elutasításával sem törődve kérlete, hogy űzze ki lányából a démonokat (7,29). A jerichói vak(ok) így kiált(anak): „Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam” (Mk 10,48, Mt 20,30). A jobb lator a kereszten kérte, hogy emlékezzék meg róla, ha királyságába érkezik (Lk 23,43).

Jézus még azok kérését is teljesítette, akiknek hite csöndben nyilvánult meg. A bénát hordozói a nagy tömeg miatt a tetőn át eresztik le Jézus elé (Mk 2,5). A vér folyásos asszony csak ruháját meri érinteni (5,28), mégis: „hited meggyógyított”.

Tanítványait biztosítja a jövőre is: „Bármit kértek majd az én nevemben az Atyától, megteszem nektek, hogy az Atya megdicsőüljön a Fiúban. Ha pedig tőlem kértek valamit nevemben, azt is megteszem” (Jn 14,13-14). „Mindaddig semmit sem kértetek a nevemben. Kérjetelek és kaptok, hogy örömetök teljes legyen” (16,24).

Az imádság módjai

Nincsenek receptek vagy technikák. Az ember kiönti a szívét Isten előtt: panaszkodik és kérdezi: miért? Kér magának és másnak: „Uram, segíts!” Megvallja bűneit, megadja magát Isten akaratának, ígéreteket tesz, dicsér, hálát ad és imád.

1. A dicsőítő ima

Az imádság szavaival elismerjük Istent teremtetőnek és megváltónak, Úrnak és Mesternek, végtelen és irgalmas szeretetnek. Az egyetlen Isten imádása megszabadítja az embert a begubózástól, a bűn szolgaságától és a világ bálványozásától. Isten dicsérete válasz Isten tetteire és kinyilatkoztató szavára, amelyekben nagyszerűnek bizonyul. „Hálát adunk neked nagy dicsőségedért.” Az Egyház himnuszokban és énekekben áldja a háromságos Istent. Hagyomány szerint: aki énekel, kétszeresen imádkozik.

„Téged nem tehet nagyobbá áldó szózatunk, nekünk azonban üdvösségünkre válik.”

2. A hálaima (1Tessz 5,18)

A hálaima: az ember válasza Isten ajándékozó szeretetére és jóságára. Megköszönjük az életünket, Isten jó teremtését, az élet sokrétűségét, embertársainkat és a megváltást Jézus Krisztusban. Jézus viselkedéséből tudjuk, hogy Isten igényt tart hálánkra (Lk 17,11).

Az emberek gyakran figyelmetlenül mennek el dolgok mellett, amiket pedig ajándéknak szánnak nekik; nem veszik észre, és ezáltal szegényebbé teszik az életüket. Gyakran magától értődőnek veszik, amit Isten ajándékoz: egészséges gyerek születését, egy ember hűségét, a természet adományait, gyógyulást súlyos betegségből.

3. Az odaadás imája

Szerető válasz Isten szeretetének hívására. Magában foglalja az engesztelő bánatimát is. Amikor szeretetről beszélünk, arról a titokzatos áramlásról beszélünk, amellyel saját énünk megindul a szeretett Te felé. Isten iránti szeretetünkön átremeg az a boldogító tudat, hogy ő szeretett előbb, és mi csak válaszolunk szeretetének fölhívására.

Egészen Istennek adjuk magunkat, miként Jézus Krisztus. Minden ember szívének oltárán valahol ott ég annak a vágnak a lángja, hogy magáról megfeledkezzék, átadja magát a nagyobbak. Isten iránti vágyakozásunk lángja csak akkor ég tisztán, ha megalázódunk hozzáférhetetlen és megközelíthetetlen fönsége előtt.

Aki becsületesen szeretni akarja Istent, az már szereti. Aki azonban nem akar lemondani mindarról, ami bűn, az fél találkozni Istennel. Hiszen ő olyasmit kérhetne, amit az ember nem akar megadni.

Az odaadás imájának helye van minden nap kezdetén, de különösen nehéz útjelzőknél: betegségben és szenvedésben, alapvető életdöntésekben, a hit veszélyeiben, szorongásban és üldözésben.

4. A kérőima

Ínségben **panasszal** fordulunk Istenhez. A világban, a történelemben és egyéni életünkben sok minden értelmetlennek tűnik, vak sorsnak: természeti katasztrófák, halál, szenvedés, megaláztatás, betegség. Sok ember magányos, betegségtől és kortól szenved. Vádló kérdéssel lépnek Isten elé: Miért történik mindez? Mért éppen engem ér ez a csapás? Miért engedi meg Isten?

A kérő imában a hívő **bizalommal** Istenre bízva gondját. Jézus is visszahúzódott könyörögni az Atyához. Tanítványait bátorította: „Bármit kértek majd nevemben az Atyától, megadja nektek” (Jn 16,23). Idetartozik a bocsánatkérés is.

A **közbenjárásban** egymásért vetjük be magunkat Istennél. Szolidaritásunkat bizonyítjuk a ránk bízottakkal és minden emberrel: élőkkal és holtakkal, sőt Isten egész teremtésével. Csatlakozunk az egyetlen Közvetítőhöz.

Kitérő: A kérőima a vádlottak padján

Vádló: a világ egész folyása. A gonoszok virulnak, a jók senyvednek.

Vád: imádkoztunk, de hiába.

Kétféle vádirat:

- a) semmi értelme a kérőimának, mert nincs Isten, aki meghallgatná;
- b) van értelme a kérőimának, de csak lelki dolgokat szabad kérni.

Az igazi vádlott, Isten makacsul hallgat.

Ámde mi akarunk imádkozni és kérni, mert nincs más, amibe kapaszkodhatnánk.

Lelkiismeretünk szava:

- 1) Mi voltunk a baj oka. Az okot akartuk, a következményt nem?
- 2) Csak a mi bajunk fontos, másokat üldözhet a balsors!
- 3) Csak a bajban fordulunk Istenhez.
- 4) Hiszek az örök boldogságban?
- 5) Van-e bennem némi türelem?

- 6) Az én bajomnál fontosabb dolgok is vannak, pl. az Isten ügye.
- 7) Bér és biztosítás nélkül szeretem-e az Istent?

Bajok-e a bajok?

- 1) Meg tudjuk-e különböztetni, mi a jó és mi a rossz nekünk?
- 2) Kértük-e az Istent, hogy világosítson meg minket?
- 3) Hűségesek voltunk-e jódolgunkban?

Új tanú: Jézus maga könyörgött a távoli és hallgatag Istenhez a Gethsemáni (=olajprés) kertben. Az ő kérőimája tanít minket.

- 1) Reális kérés: „múljék el tőlem ez a kehely”.
- 2) Mennyei bizalom: „tudom, hogy mindig meghallgatsz engem” (Jn 11,42)
- 3) Föltétlen megadás: „ne az én akaratom legyen, hanem a tied”.

Ennek nyomán a keresztény ember kérő imája egészen emberi és egészen isteni. Egészen emberi: föltámad bennünk a félelem; de egészen isteni: mindent átad a Fölfoghatatlannak.

Az imádság hagyománya

Az imádság forrásai

Jézus vizet kért a szamarita asszonytól (Jn 4,5-15). Az asszony álmélkodására kijelentette: „Ha ismernéd az Isten ajándékát, s azt, ki mondja neked: adj innom, inkább te kérnéd őt, és élő vizet adna neked”. Az imádság csodája a kútnál mutatkozik meg, ahová vízért megyünk; ott, ahová eljön Krisztus, hogy minden emberrel találkozzék. Ő keres minket elsőként, és ő kér inni. Jézus szomjazik (nemcsak a kereszten), és kérése Isten mélységeiből jön, aki vágyódik utánunk. Az imádságban két szomjúság találkozik: Istené és a mienké. Isten szomjazik arra, hogy mi is szomjazzunk utána. Gyönyörűen fogalmaz Szent Ágoston: „Leszállt a forrás, hogy szomjazzék”.

Döglött kutak posványos italát fogyasztja az emberiség. Jézus Jeruzsálemben a sátoros ünnepen így kiáltott: „Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék! Aki hisz bennem, annak bensejéből élő vízforrások fakadnak” (Jn 7,37k). Az ember: Isten koldusa. De a Szentlélek ajándékából fölfrissíthetjük azokat, akik velünk, hívőkkel találkozunk.

A keresztyén életben vannak források, ahol maga Jézus vár, hogy megittasson bennünket Szentlélekkel.²

1. Isten ígéje: a Szentírás gyakori olvasásával elsajátítjuk Jézus Krisztus fönséges ismeretét, és ösztönzést kapunk a párbeszédre. Mt 7,7 nyomán: Keressetek olvasva és találni fogtok elmélkedve; zörgessetek imádkozva és megnyílik nektek a szemlélődés által.

2. Az Egyház liturgiája: az üdvösség misztériumai folytatódnak az imádkozó szívben.

3. Az isteni erények: az imádság a hit-remény-szeretet kifejezése. „Hittel valljuk, hogy kínhalált szenvedett, szeretettel várjuk föltámadását, reméljük, hogy újra eljön.”

4. A mai nap: az egyszerű helyzetek térsztáját meggyúrjuk az imádság által, az imádság minden formája kovász lehet.

Az imádság útja³

1. A liturgiában az Egyház többnyire az **Atyához** szól a Fiú által. Ő minden javak forrása. Belőlünk a Szentlélek szól az Atyához. Jézus nevében imádkozunk (Jn 15,7): vele, általa és az ő szellemében (Gal 4,4).

A liturgia formulája: „A mi Urunk Jézus Krisztus, a te Fiad által, aki veled él és uralkodik, Isten mindörökkön örökké.” Vagy rövidebben: „Krisztus, a mi Urunk által.”

2. **Jézushoz** is imádkozik a liturgia. Megszólításai az Újszövetségben: Isten Fia, Isten Igéje, Úr, Megváltó, Isten báránya, Király, Szeretett Fiú, Jó Pásztor, Életünk, Világosságunk, Reménységünk, Föltámadásunk, emberek Barátja.

Mindent magában foglal a Jézus név. J^oHÓ SUA – Jahve szabadít (bűneinktől) vő. Mt 1,21. Nevének segítségül hívása az állandó ima legegyszerűbb útja: „Jézus Krisztus, Isten Fia, Úr, irgalmazz nekünk, bűnösöknek.”

Az Egyház tiszteli Jézus Szívét, amelyet az emberek iránti szeretetből átszúrni engedett (Jn 19). Imádkozva járjuk végig a kereszttut is az Üdvözítő nyomában.

² Vö. KEK 2652. 2560.

³ Vö. KEK 2663.

3. A Szentlélek imára késztet: „Senki sem mondhatja: Jézus az Úr, csak a Szentlélek által” (1Kor 12,3). Bennünk imádkozik: „Mivel fiak vagytok, Isten elküldte Fiának Lelkét szívünkbe, aki ezt kiáltja: Abba, Atya!” (Gal 4,6). A Szentlélek valamiképpen konszekrálja a mi imánkat.

„A mostani idő szenvedései nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez... Addig azonban az egész természet együtt sóhajtozik és jajong... Mi is sóhajtozunk és várjuk a fiúságot, testünk megváltását... Velünk sóhajtozik a Lélek is – értünk, hogy gyöngeségünkön segítsen, mert nem tudjuk, hogyan kell megfelelően imádkozni... A ránk váró dicsőség fölülmúlja értelmünket, a Lélek szándékát azonban ismeri Isten, aki mindent javunkra munkál” (Róm 8,18-28).

K. Rahner: Lelkünk mélységeiben nem csupán az éjszaka, a mohóság és a gyűlölet démonjai tanyáznak, nem csupán a keserűség talajvíze folydogál, amelyből csak pár csöpp jut el szemünkig, nemcsak a szkepszis mélysége van ott, amely mindent megsemmisít, mindent elnyel: mindennél mélyebben, mindennél hatalmasabban ott van a Szentlélek, akinek imádás és áldás mindörökre. És nem kell csak egy halk, félénk és hívó Igen, és enyém ez a mélységek mélysége. Itt van mindig. De csak akkor az enyém, ha hittel igent mondom.

Az Atyát kérjük Jézus által, hogy küldje a Szentlelket. De közvetlenül is szólítjuk: *Veni Sancte Spiritus*.

4. Közösségben Isten szent Anyjával

Amint a szeretett tanítvány, mi is magunkhoz vesszük Jézus anyját (vö. Jn 19,27); imádkozunk vele és hozzá. Magasztaljuk az Urat a nagy dolgokért, amelyeket alázatos szolgálólányával és általa minden emberrel művelt (vö. Lk 1,49), és rábizzuk Jézus anyjára könyörgéseinket.

Vezetők az imádság útján

1. „A tanúk felhője”⁴

A szentek az imádság élő hagyományának részét alkotják, életük példája, hátrahagyott írásaik és ma is folytatódó imádkozásuk által.

Különös szeretettel mondják a keresztények Assisi Szent Ferenc imáit (pl. az ún. Naphimnusz, más néven a teremtmények dicséretét) és Loyolai Szent Ignác följajánló imáját vagy fohászait.⁵

⁴ Zsid 12,1. Vö. KEK 2683.

⁵ A teljes odaadás imája: „Vedd el, Uram, egész szabadságomat. Vedd el emlékezetemet, vedd el egész értelmemet, vedd el egész akaratomat. Amim van és amit birtoklok, Te ajándékoztad nekem. Most teljesen és egészen visszaadom neked és átadom, hogy Te irányítsd akaratom szerint. Csak szeretetteddel ajándékozz meg kegyelmedben, és gazdag leszek, s már nem keresek semmi mást. Amen.”

Loyolai Szent Ignác fohászai:

Krisztus lelke, szentelj meg engem.

Krisztus teste, üdvözíts engem.

Krisztus vére, ihless meg engem.

Krisztus oldalából kifolyó víz, tisztíts meg engem.

Krisztus szenvedése, erősíts meg engem.

Ó édes Jézus, hallgass meg engem.

Sebeidbe rejts el engem.

Ne engedd, hogy elszakadjak tőled.

A gonosz ellenségtől oltalmaz engem.

Halálom óráján hívj el engem.

És juttass magadhoz engem,

hogy szentjeiddel dicsérjelek téged,

mindörökkön örökké.

A szentek közösségében különböző lelkiiségek fejlődtek ki. A szentek átadták személyes karizmájukat (kegyelmi ajándék).

2. Az imádság szolgái

Az imádságra nevelés első helye a család. Reggeli, esti, étkezési és spontán imát itt tanulunk.

A főllesztelt szolgák (papok) elvezetik Isten népét az imádság élő forrásaihoz (Isten ígéje, a liturgia, az isteni erények és Isten napja). Számptalan szerzetes szenteli egész életét az imádságnak.

A hitoktatás célja, hogy Isten ígétjét személyes imádságban elmélkedjék át, liturgikus imában aktualizálják, és tegyék bensőleg magukévá. A katechézis a népi ájtatosságot helyes irányba tereli.

Az imacsoportok, ha hiteles forrásokból táplálkoznak, az imádság megnyilvánulásának mozgatói. A közösség igénye az igazi imádság egyik jele az egyházban.

A lelkivezetők a bölcsesség, a hit és a megkülönböztetés adományának birtokában irányítják mások imáját.

„A vezetőnek nemcsak bölcsnek és óvatosnak kell lennie, hanem tapasztalattal is kell rendelkeznie ezen a téren... Mert ha a lelkivezetőnek nincs tapasztalata a lelki életről, képtelen odavezetni a lelkeket, akiket pedig Isten hív, sőt még meg sem érti őket” (Keresztes Szent János).

3. Imára alkalmas helyek

A templom a plébániai közösség számára a liturgikus imádság helye, itt lehet különösen imádni Krisztus valóságos jelenlétét.

Kedvező hely még:

- a személyes imára bárhol egy „imasarok” Szentírással és szentképekkel;
- a kolostorok előmozdíthatják a zsolozsmázást és a bensőséges magányt;
- imamegújulásra szolgálnak a zárándokhelyek szentélyei is.

Imaélet

Az imádság formái, megnyilvánulásai⁶

1. A szóbeli ima

Történhet szabadon és spontánul, de előre megformált szövegben is. Történhet rejtve vagy közösségben, akár a családban, csoportban vagy hivatalos liturgiában.

A szóbeli imához tartozik bizonyos formulák ritmikus ismétlése, mint a keleti egyház Jézus-imájában, a szentolvasóban vagy a litániákban. Helyes végzésében semmi köze a mechanikus daráláshoz; a ritmus megfelel az ember testi-lelki egységének, segítség lehet ahhoz, hogy belsőleg mindjobban kimerítsünk bizonyos kijelentéseket.

A szóbeli ima a keresztény imaélet elengedhetetlen része. Emberi természetünkől következik az az igény, hogy belső imánkhoz hozzákapsoljuk érzékeinket. Test és lélek vagyunk, és szükségét érezzük annak, hogy érzelmeinket kifejezzük. Egész lényünkkel kell imádkozni, hogy könyörgésünknek a lehető legnagyobb erőt adjuk (az imában mondott szavak összessége nem beszéd, hanem a szeretet tüzeit tápláló rőzseköteg).

Mivel a szóbeli ima külső és teljesen emberi is, a tömegeknek ez az imája. De a legbensőbb imádság sem hanyagolhatja el a szóbeli imát. Az ima annyiban válik bensővé, amennyiben tudatosan bennünk az, hogy kihez beszélünk.

2. Elmélkedés (*meditáció*)

A szóbeli imához járul az elmélkedő imádság, vagyis az elmélkedés egy szövegről, főleg a Szentírás szövegeiről, vallási képekről vagy élethelyzetekről. A keresztény elmélkedésben nemcsak okos gondolatok, elemzések és információk forgatásáról van szó.

Az elmélkedés mindenekelőtt keresés. A lélek keresi-kutatja a keresztény élet miértjét és hogyanját, hogy jobban ragaszkodhassék hozzá, és választ adhasson arra, amit az Úr kér. Ennek érdekében meg kell regulálni a figyelmünket, bár ez nehéz.

Az olvasottakról való elmélkedés célja, hogy a szöveg igazságát magunkévá tegyük, hozzáalakítva magunkat. Itt aztán egy új könyv nyílik meg számunkra, az élet könyve. A gondolatokból az életbe lépünk át. Az alázat és a hit mértéke szerint fölfedezzük azokat az irányulásokat, amelyek mozgatják szívünket, és ezeket most megítélhetjük.

Mint ahogy a lelki mesterek, úgy az elmélkedés módszerei is különbözőek. A felnőtt kereszténynek rendszeresen kell elmélkednie, különben a magvetőről mondott példabeszéd első három esetére fog hasonlítani. A módszer azonban csak vezető; a lényeg az, hogy a Szentlélek segítségével haladjunk az ima egyetlen útján, aki maga Jézus Krisztus.

Az elmélkedés működésbe hozza a gondolkodást, a képzeletet, az érzelmeket és a vágyakat. Ez a mozgósítás szükséges ahhoz, hogy elmélyítsük hitbeli meggyőződésünket, előmozdítsuk a szív megtérését, és megerősítsük akaratunkat, hogy követjük Krisztust.

3. Belső imádság (*oratio mentalis*)

Hívják szemlélődő imának (*contemplatio*) vagy a szív imájának. A szemlélődő ima a hit Jézusra szögezett tekintete. „Én őt nézem, ő meg engem néz”, mondta a tabernákulum előtt

⁶ Vö. KEK 2700-2724.

imádkozó ars-i parasztember szent plébánosának. Avilai Szent Teréz szerint a (mentális) imádság „benső, baráti beszélgetés, ahol gyakran kettesben társalgunk azzal az Istennel, akiről tudjuk, hogy szeret minket.”

A hívő Isten jelenlétébe helyezi magát, ebben a jelenlétben jár-kel, Istent fedezi föl minden dologban és a hétköznapiakban.

Különösen kegyelt imádkozóknál a belső ima elvezethet a legbelsőbb misztikus bizalomhoz. Nem a rendkívüli tapasztalások vagy lelki hangulatok döntőek. A belső imádság nagyon gyakran kapcsolódik a lelki szárazság és vigasztalanság tapasztalásaival, a sötét éjszaka tapasztalatával.

Az imádság kezdetén a Szentlélek hatására „egybe kell gyűjteni” szívünket, össze kell szedni egész lényünket. Be kell lakni az Úr hajlékát, ami mi vagyunk. Föl kell ébreszteni hitünket, hogy beléphessünk annak jelenlétébe, aki vár minket. El kell vetni álarcainkat, és szívünket az Úr felé kell fordítani, aki szeret minket, hogy följánlott adományként átadjuk neki magunkat, hogy megtisztítson és átalakítson.

A mentális imádság ajándék, kegyelem, amelyet csak alázatban és szegénységben lehet befogadni. Az imádságban „az Atya Lelke által megerősít bennünket, hogy benső emberré váljunk, hogy a hittel Krisztus lakjék a szívünkben, és gyökeret véljünk és alapot vessünk a szeretetben” (Ef 3,16-17).

Az imádság mint küzdelem⁷

Az imádság a kegyelem ajándéka, de erő kifejtést kíván részünkről.

1. Ellenvetések az imádság ellen

- a) Az imádság hamis fogalmai: nem valódi találkozás, hanem csak belső lelki jelenség, koncentráció, elvontság.
- b) Evilági gondolkodás: nem igazolható, haszontalan tevékenység, szökés a világból.
- c) Kudarcaink az imában: elkedvetlenedés, szárazság, kiábrándulás.

2. A szív alázatos ébersége

- a) Szemben az ima nehézségeivel:
 - Szórakozottság esetén elég egyszerűen visszatérni a szívünkbe. Az éberség a szív józansága: harc a birtokló és uralkodni vágyó énünk ellen.
 - A szárazság: a tiszta hit ideje, amely hűségesen kitart Jézussal a vérrel verejtékezésben és az eltemettségben is.
- b) Szemben az imában megjelenő kísértésekkel:
 - A hit hiánya: más dolgok előnyben részesítése.
 - Az elkedvetlenedés: az aszkézis lanyhulásának, az éberség csökkenésének, a szív hanyagságának köszönhető.

3. Gyermeki bizalom

Ennek meglétét a megpróbáltatás igazolja. Fő nehézség: a kérő imádság (erről már tárgyaltunk). Miért gondoljuk, hogy kérésünk nem talált meghallgatásra? Hogyan nyer imádságunk „eredményes” meghallgatást?

⁷ Vö. KEK 2725-2745.

4. Kitartani a szeretetben

Az imádság harca nehézségeink és lustaságunk ellen az alázatos, bizakodó és állhatatos szeretet harca. Ez a szeretet három nyilvánvalóságra nyitja ki szívünket:

- a) az imádság mindig lehetséges;
- b) az imádság életszükséglet;
- c) az imádság és a keresztény élet elválaszthatatlanok.

Imarend

A gyerekeknek és fiataloknak közvetíteni kell az imakincset, és meg kell tanulniuk az összeszedett imát. Hosszú keresztény tapasztalat szerint az imához nemcsak a belső, hanem a külső magatartás is fontos. A külső magatartás fejezze ki a belső összeszedettségét, és fordítva: a szív annál időzzék, amit a száj kimond.

Az egyik ember azt mondja: Nincs időm az imára. Mások úgy vélik: Csak akkor imádkozom, ha szükségét érzem. Megint mások: Nincs nyugalmam ahhoz, hogy naponta imádkozzam. Minden emberi tapasztalat szerint az imádság lassanként elsorvad, és végül teljesen eltűnik, ha nincs szilárd helye az életben. Rendszeres imarendre van szükségünk.

Imánknak olyannak kell lennie, hogy átjárja a mindennapot eseményeivel és adottságaival: család, munka, hivatás, környezet és emberi együttélés, sőt világunk egész valóságát. Isten valóságának át kell hatnia a nap ritmusát a rendszeres ima által (reggel, étkezéskor, este).

Lehetnek idők, amikor valaki belsőleg teljesen kiszáradt, és szenved attól, hogy nem tud imádkozni. A szárazság ilyen időszakainak nagyon különböző okai lehetnek. Ilyenkor sem szabad elzárkózni Isten elől, hanem nyugodtan és nyitottan várakozni. Akkor megtapasztaljuk, hogy Isten beleszól a hallgatag csendbe és egészen nálunk van.

A mindennapok imája

Az ima magasztos dolog. A szív mélyéből fakadó szó. Mégis a mindennapok dolga. A mindennapoké, amelyeket betölt az örök egyformaság monotóniája, a hétköznapi szürke hangulata, a szív tompasága, a fáradtság és hosszúság.

Minden nehézség ellenére helyes és igaz a régi keresztény életbölcseesség és szokás: mindennap imádkozni, hétköznapi is imádkozni, nem korlátozni az imát a benső meghatottság és megrendültség magasztos és ritka óráira.

A mindennapok imája alatt értjük a **rendszeres imát**, amelyet kedv- és hangulattól függetlenül folytatunk, amelyet az ember maga tesz kötelességévé és kedves szokásává. Az imaidők természetesen kapcsolódnak meghatározott időkhöz és alkalmakhoz, a reggelhez, az estehez és az étkezésekhez.

Csak ha mindennap imádkozunk, akkor teremtyük meg az ima nagy pillanatainak előfeltételét. Csak ha fáradozunk akkor is, ha fáradságos szívünket megnyitni, éberén maradni, figyelmünket és készségünket megfeszíteni, csak akkor nem szalajtjuk el életünk nagy kegyelmi perceit, azokat az órákat, amelyekben az Isten hirtelen újra találkozik velünk és megadja a kulcsát életünk egész szakaszának vagy választ vár tőlünk, amely eldönti életünket itt és az örökkévalóságban.

Ha nem imádkozunk mindennap, akkor fönnáll a veszély, hogy lassanként vakok és süketek, közömbösek és restek leszünk. Nem fogjuk észrevenni életünk útjának döntő keresztelődéseit, nem tudunk ellenállni hirtelen támadt viharoknak.

Van még egy fontos okunk arra, hogy mindennap imádkozunk. És ez az Isten dicsősége. Az Úr nemcsak életünk ünnepnapjain a mi Istenünk. A mindennapokon is gondolnunk kell arra, hogy az övéi vagyunk, és az övéi mindennapjaink, hogy az ő dicsőítésére élünk, mindennapi életünkben is föl kell tehát szállnia az ő dicsőítésének.

Imádkozd meg a mindennapot. A hétköznapi imává az önzetlenség és szeretet révén lehet. A hétköznapiokon lassanként mindennap meghalhatunk önmagunknak.

Szent jelek, formulák, dolgok

A szent jelek

1. A kéz mozdulatai

Arcunk mellett a kéz legszellemibb testrészünk. Kifejez, beszél, árulkodik belső életünkről, önkénytelenül is, tudatosan is.

Áldó kezek: kézrátétel (lefoglalás, védelem, fölavatás); kereszt rajzolása személyre vagy tárgyra; keresztvetés (összeszedettség, egész valónkat átfogja, beöltözzünk Krisztusba);

kitárt kezek: lelkesedés és befogadás;

kulcsolt vagy összetett kezek (tisztelet, alárendeltség, könyörgés);

ökölbe szorított kéz: mellverés a bűnbánat jeleként (bensőnk megrendítése, büntetés és ébresztő).

2. Kifejező testtartások

Állni Isten előtt: szolgálatkészség, éberség.

Térdhajtás, térdelés: alázat (Isten előtt leadom fele magasságomat).

Leborulás: porig alázódás, megsemmisülés.

Meghajlás

Ülés: zavartalan figyelem, otthonosság.

Járás: emberi kiváltság, előrehaladás, zarándokúton, vonulás.

Egyszerre csak egy dolgot csináljunk, de azt rendesen.

A szent formulák

1. Biblikus szövegek

A. Olvasmányok és énekek

Ha a Bibliát fölütjük, szakaszokat, perikópákat olvasunk (perikoptein – kikanyarít), ószövetségi zsoltárokat és újszövetségi kantikumokat éneklünk.

Az Egyház reggeli imájában zengi Zakariás énekét (Benedictus). Az Imaórák Liturgiája című zsolozsmáskönyv meglehetősen szabad fordításában:

Áldott az Úr, atyáink Istene,
mert meglátogatta és megváltotta az ő népét;
Erős szabadítót támasztott minékünk
szolgájának, Dávidnak családjából.
Amint szólott a szentek szájával,
ösidők óta a próféták ajka által,
megszabadít az ellenség kezéből,
mindazoktól, akik gyűlölettel néznek minket;
atyáinkkal irgalmasságot gyakorol,
hogy szent szövetségére emlékezzék,
az esküre, amelyet Ábrahám atyánknak esküdött,
hogy nekünk váltja be, amit ígért;
hogy félelem nélkül és megszabadulva az ellenség kezéből,
neki szolgálatot teljesítsünk:
szentségben és igazságban járjunk előtte
napról napra, amíg élünk.

Téged pedig, gyermek, a fölséges Isten prófétájának fognak mondani,
mert az Úr előtt jársz, egyengetni az ő útját;
az üdvösség ismeretére tanítod nemzetét,
hogy bocsánatot nyerjen minden bűnük
Istenünk irgalmas szívetől,
amellyel meglátogat minket felkelő Napunk a magasságból,
hogy fényt hozzon azoknak, akik sötétségben és halálos homályban ülnek,
lépteinket pedig a béke útjára vezérelje.

Az Egyház esti imájában Mária éneke (**Magnificat**) hangzik föl:

Magasztalja lelkem az Urat,
és szívem ujjong üdvözítő Istenemben.
Tekintetre méltatta alázatos szolgálólányát:
Íme, ezentúl boldognak hirdetnek az összes nemzedékek,
mert nagyot művelt velem ő, aki Hatalmas:
ő, akit szentnek hívunk.
Nemzedékről nemzedékre megmarad irgalma azokon,
akik istenfélők.
Csodát művelt erős karjával:
a kevélykedőket széjjelszórta,
hatalmasokat elűzött trónjukról,
kicsinyeket pedig felmagasztalt;
az éhezőket minden jóval betölti,
a gazdagokat elbocsátja üres kézzel.

Gondjába vette gyermekét, Izraelt:
megemlékezett irgalmáról,
melyet atyáinknak hajdan megígért,
Ábrahámnak és utódainak, mindörökké.

Lefekvés előtt mondjuk Simeon énekét (**Nunc dimittis**)

Bocsásd el most, Uram, szolgádat,
szavaid szerint békességben,
hiszen már meglátták szemeim,
akit küldtél, az Üdvözítőt.
Őt adtad számunkra
csodájára minden népnek,
hogy fényeskedjék az egész világnak,
mint választott néped dicsősége.

B. Az *Úr imáját* az Egyház naponta háromszor mondja: a misében, valamint a reggeli és esti dicséretben.

C. Az *angyali üdvözlét* első fele evangéliumi idézet:

Lk 1,28: Üdvözlégy (Mária), kegyelemmel teljes, az Úr van teveled,
Lk 1,42: áldott vagy te az asszonyok között, és áldott a te méhednek gyümölcse.

A második fele több középkori változat közül a X. században kapcsolódott.

2. Liturgikus kiáltások

Sűrűn szerepel három zsidó szó: az *ÁMEN* jóváhagyást jelent, Jézus aranymondásainak bevezetésében (amén legó hymin) bibliafordításaink a *bizony* szóval helyettesítik; a *HALELÚ-JA* jelentése: dicsérvétek az Urat (Laudate Dominum); a *HÓSA-NÁ* eredeti jelentése: segíts már, később az üdvösség ujjongását fejezi ki (Iz 6 – Sanctus; Jézus jeruzsálemi bevonulásakor).

A héber JHVH IMMÁKEM köszöntés latinul: Dominus vobiscum, az Úr legyen veletek. Zsidó eredetű a Pax tecum, Pax vobis (eiréné hymin) köszöntés is; a pax békecsókkal is járt (ma kézfogás).

A latin egyházban is görögül maradt meg a *Kyrie eleison* (me, imas) – *Uram, irgalmazz* kiáltás, sűrűn használjuk a *Deo gratias* – Istennek legyen hála választ.

A keleti liturgiákban gyakran alkalmazott rendteremtő fölkiáltásokból nálunk kevés él: csak az *Ite missa est* (Menjetek, vége a misének), valamint a *Procedamus in pace. In nomine Christi. Amen* (Induljunk békében. Krisztus nevében. Amen).

3. Doxológiák (doxa=dicsőség; dicsőítés)

A kis doxológia: *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto, sicut erat in principio, et nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.* — „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek, miképpen kezdetben (volt), most és mind(enkor, és mindörökkön) örökké. Amen.”

A nagy doxológia: A *Gloria in excelsis Deo* – „Dicsőség a magasságban Istennek” kezdetű himnusz, amely az angyali köszöntés szavaiból, az Atya és a Fiú dicsőítéséből és egy záró doxológiából áll.

A doxologia maxima: a *Te Deum laudamus* – „Téged, Isten, dicsérünk” kezdetű ének három részből áll (az Atyaisten és Krisztus magasztalása után zsoltártöredékek).

A középső Krisztus-himnusz:

Krisztus, Isten egyszülöttje – Király vagy te mindörökre.
Mentésünkre közénk szálltál – szűzi méhet nem utáltál.
Halál mérgét megtiportad – mennyországod megnyitottad.
Isten jobbán ülsz most széket – Atyáddal egy fölséged.
Onnan leszel eljövendő – mindeneket ítélendő.
Téged azért Uram kérünk – mi megváltónk maradj velünk.
Szentjeidhez végy föl égbe – az örökös dicsőségbe.

4. Litániák

A közösség refrént mond a változó fohászokra. Ilyen a Hívek könyörgése vagy más néven Egyetemes könyörgések. A papszentelésben énekeli a Mindenszentek litániáját. Töredékét a kereszteléskor. Más áhítatosságokban előfordul a loretoi litánia, Jézus nevéről, szívéből vagy Szent Józsefről szóló litánia.

5. Hitvallások

Az ún. Apostoli hitvallás: a keresztelés folyamán született meg. A legfontosabb hitágazatokat tartalmazza háromságos rendben. Ma a temetéskor és a rózsafüzérimában fordul elő.

Az ún. nicea-konstantinápolyi hitvallás: a mise hitvallása, zsinatokon csiszolták, bővítették a IV. században. Legbővebben a Fiúistenről szól.

6. Orációk

A pap könyörgései a nép nevében.

A misében: 1. collecta (főkönyörgés); 2. följajánlaskor; 3. áldozás után.

7. Prefációk

Ünnepélyes, magasztos, költői hálaimák. Előfordulnak

a) a misében: „Emeljük föl szívünket – Fölemeltük az Úrhoz. Adjunk hálát Urunknak, Istenünknek – Méltó és igazságos. Valóban méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy hálát adjunk neked.” bevezetéssel; és

b) fölszentelő prefációk formájában (papszentelés, keresztség, keresztvízszentelés, bérmlás, nászáldás).

A szent dolgok

1. Víz

Assisi Szent Ferenc így emlegeti Víz hűgunkat: Sora aqua la quale è molto utile et humile et pretiosa et casta.

„Titokzatos a víz. Egyszerű, átlátszó, önzetlen, készen arra, hogy tisztára mossa mindazt, ami bepiszkolódott, és fölűdítse a szomjazót. És ugyanakkor kifürkészhetetlen, nyugtalan, telve talánnal és erőszakkal, s pusztulásba akar rántani” (Guardini). Ezért áldja meg az Egyház a vizet. Megtisztítja azoktól a sötét hatalmaktól, melyek benne szunnyadnak. Szentelt vízzel meghintjük magunkat templomba lépéskor. A keresztségben vízből és Szentlélekből születünk újjá.

2. Tűz

„Áldjon Urunk téged Tűz bátyánk... Frate foco per lo quale enallumini la nocte, et ello è bello et jocondo et robusto et forte.

A tűz a mi élő lelkünk legtisztább jelképe: meleg és ragyogó, és mindig mozog, mindig fölfelé tör. A fény áthatja az egész környezetet, élteti és átnemesíti. Ha saját életünket akarjuk kifejezni, valahol megszólaltatni, lángot gyújtunk (örökmécs).

A karcsú *gyertya* lobogó lángja átalakítja a maga tiszta testét meleg, sugárzó fénné. Fölemeszteti magát hivatása teljesítésében, miközben fénné és hővé alakul át. Szemlélése nemes tettekkészséget és igazi hűséget ébreszt bennünk. Az élet legmélyebb értelme az, hogy az ember fölemessze magát igazságban és szeretetben Istenért, miként a gyertya is fénybe és hőbe alakul át.

Az Egyház nagyszombat éjjelén megáldja a tüzet, és róla gyújtjuk meg a Krisztust jelképező húsvéti gyertyát. A február 2-án szentelt gyertya a mi hűségünket szimbolizálja.

3. Olaj

Az oliva-olaj az ókorban egyetemes gyógyszer. Az Egyházban szentséggé lett a betegek megkenése. De megkeni az Egyház a keresztelendőket is, a keresztelés után, valamint bérmláskor balzsammal illatosított olajat (chrizmát) használ, akárcsak templom- és oltárszenteléskor, a szent rendek föladásakor.

4. Tömjén

A vallások történetében ismerős az illatáldozat, a tömjénezést ördögűzésre is használták. Az illatos tömjénfűst tiszta, mint a dal. Értékeknek szép elpazarlása. Az imádság jelképe, amelybe játékosság is vegyül.

Az eucharisztia misztériuma

Az eucharisztia a keresztény istentisztelet csúcsa és forrása, imaéletünk központja. Az *eucharisztia* = hálaadás elnevezés onnan ered, hogy az evangélium szerint Jézus az utolsó vacsorán *hálát adva* mondta a kenyérre: ez az én testem, a borra: ez az én vérem. Az erről megemlékező imát is a misében eucharisztikus imának mondjuk.

Ennek a szent rítusnak egyéb bibliai nevei: kenyértörés, úrvacsora. A nyugati világban később elterjedt az „oltáriszentség” elnevezés. A mise a bizonytalan jelentésű latin *missa* szóból származik. Ez a szó megfelelő hitünk szent titkának jelzésére. Mi katolikusok tudjuk, mi történik a misében, a kíváncsi kívülállók pedig megfigyelhetik.

A misén a Krisztus személyét képviselő pap vezetése alatt együtt van Isten népe, hogy az Úr emlékezetét ünnepelje. Ilyenkor jelenvalóvá lesz a keresztáldozat és Krisztus is 1. az ő nevében összegyűlt közösségben, 2. a pap személyében, 3. a saját szent ígében, valamint 4. lényegileg és állandóan az eucharisztikus színek (kenyér és bor) alatt.

A mise két részből áll: az ige és az eucharisztia liturgiájából. Ez a két rész szorosan kapcsolódik egymáshoz. A misén ugyanis mind Isten ígéjének, mind Krisztus testének „asztalát” megterítik; innen kapnak tanítást és lelki táplálékot a hívek.

A mise személyi és tárgyi föltételei

Az összegyűlt közösségben mindenkinek joga és kötelessége a *tevékeny részvétel*, kinek-kinek sajátos állapota és szerepe szerint. Csak azt tegyék, de azt mindig tegyék is meg, ami rájuk tartozik.

Az eucharisztia törvényes ünneplésének irányítója a püspök vagy személyesen, vagy papjain keresztül. A pap (*sacerdos*) Krisztus személyében mutatja be az áldozatot. A segédkezők között a *diakónus* foglalja el az első helyet: főadata az evangéliumnak és olykor az Isten ígéjének hirdetése, a hívek egyetemes könyörgéseinél a szándékok előterjesztése, az áldozópap segítése az eucharisztia kiosztásában, és alkalomadtán a közösség tevékenységének és magatartásának irányítása.

A *hívek* a pappal egyesülten adnak hálát az Istennek, ajánlják föl az áldozatot, és megtanulják magukat is áldozatul hozni. Kíváncsok, hogy legyen kántor, ill. karvezető, aki a nép énekét irányítja, vezeti (kórus, zsoltár-énekesek). Az akolitus előkészíti az oltárt és a szent edényeket, olykor áldoztat. A lektor az olvasmányokat, zsoltárt és a hívek könyörgését olvassa.

Az asszisztencia bővíthet: keresztvivő, füstölő, gyertyások, könyvvivő bevonásával. A szentélyen kívül szolgál a kommentátor, a rendezők és perselyezők.

Krisztus példáját követve az Egyház mindig kenyeret és vízzel elegyített bort használ az Úr lakomájának ünneplésénél. A *kenyér* búzából készült, a latin egyházban kovásztalan, mert Jézus is ilyet használt az utolsó vacsorán (a keletiek arra hivatkozhatnak, hogy más körülmények között Jézus közönséges kenyeret használt volna). A *bor* szőlőből sajtolt természetes színbor.

A különböző miseformák

Az Egyház legszemléletesebb megnyilvánulása az a mise, amelyet a püspök mutat be papjai és a segédkezők körében, Isten népének tevékeny részvételével. De az egyetemes egyházat jeleníti meg minden közösségi mise, különösen vasárnap a plébániai eucharisztikus ünnepelés és a szerzetesek konventmiséje (zsolozsmával). A misének három változata létezik.

1. A néppel végzett mise a hívek bekapcsolásával, akolitus, lektor és kántor segítségével; az oltáron legyen terítő, 2-4-6-7 égő gyertya, a közelben kereszt (amelyet esetleg menetben hoznak).

2. A társas mise (*concelebratio*) hatásosan kifejezi a papságnak, az áldozatnak és Isten egész népének egységét.

3. A magánmise a pap által csak egy ministráns jelenlétében vagy anélkül történik.

Minden miseformában érvényes szabályok

Tiszteletadások: a papnak meg kell csókolnia az oltárt és az evangéliumos könyvet; háromszor kell térdet hajtania. Fejet kell hajtaniuk, amikor a három isteni személyt együtt említjük, továbbá Jézus és Mária nevének; mélyen meghajlunk az oltár előtt, a hitvallásban.

Tömjénezni lehet a bevonulási menet alatt, mise kezdetén az oltárt, evangélium előtt a könyvet, följajánlaskor az adományokat, az oltárt, a papot és a népet; negyedszer úrfölmutatáskor.

A *purifikálás* a misében azt jelenti, hogy a szentostyának és a szent bornak a nyomait el kell tüntetni. Az edényeket is purifikálni kell. A kehely megtisztítása borral és vízzel, vagy csak vízzel történik. Ha a szent ostya lehullik, bárki fölveheti; ha a kehely kiömlik, vízzel föl kell törülni.

Az ige liturgiája

Legfőbb részét a Szentírásból vett olvasmányok képezik a közjük illesztett énekekkel; a homília, a hitvallás és a hívek könyörgése kifejti és lezárja ezt a részt.

1. Az ószövetségi olvasmányok szemünk elé állítják a hit hőseit, és közvetítik Isten követeinek, a prófétáknak beszédeit.

Az Újszövetségben több alkalommal visszatekintenek az üdvösség történetére. Így a főtanács előtt Szephanosz (ApCsel 7. fejezet) és a Zsidóknak írt levél (11,1-12,4):

„A hit: remélteknek hordozója, nem látott dolgok igazolása. Erről tanúskodtak az idősebbek. Hittel értjük meg, hogy a világot Isten szava alkotta, vagyis nem nyilvánvalóból lett a látható.

Hittel mutatott be **Ábel** Káinnál értékesebb áldozatot az Istennek. Ezzel tanúsította, hogy igaz, amikor az Isten tanúskodott ajándékai mellett. Ezáltal még holtában is beszél.⁸

Hittel helyeztetett át **Hénóch**, hogy halált ne lásson. Nem találtatott, mert az Isten elragadta. Áthelyeztetése előtt azonban bizonyosságot nyert, hogy kedves az Istennek.⁹ Hit nélkül nem lehet tetszeni. Hinnie kell ugyanis annak, aki Istenhez járul, hogy van és az őt keresőket majd megjutalmazza.

Hittel kapott **Noé** fölvilágosítást a még nem látottakról, szent félelemmel eltelve bárkát készített háza népe megmentésére. Hite erejével ítélte el a világot, és lett a hitből fakadó megigazulás örököse.¹⁰

Hittel engedelmeskedett a hívott **Ábrahám**, hogy kimenjen arra a helyre, amelyet örökségül kellett kapnia. Kiment anélkül, hogy tudta volna, hová megy. Hittel telepedett le az ígért földjére, mint idegen földre. Sátorokban lakott Izsákkal és Jákobbal, ugyanazon ígért társörököseivel. Várta ugyanis azt a szilárd alapokra épült várost, amelynek tervezője és alkotója az Isten?¹¹

⁸ Az Úr letekintett a pásztor Ábel áldozatára, a földműves Káin áldozatára nem. Ezért Káin agyonütötte öccsét, akinek vére azonban fölkiáltott a földről az Úrhoz (vö. Ter 4,1-16).

⁹ Ádám hosszú életű leszármazottjai között Hénóch föltűnik a maga 365 évével. A Ter 5,21-24 szerint „az Istennel járt, aztán nem volt többé, mert Isten elvette őt”. Mivel a Szentírás nem említi halálát, ezért a zsidók a világ vége előtt visszavárták, miként Illést.

¹⁰ Noé is Istennel járt, igaz és tökéletes férfi volt romlott kortársai között. Ezért Isten tájékoztatta őt a vízözön tervéről. Noé bizalma Isten szavában elítéli hitetlen, gúnyolódó kortársait. A kortársak óvatlanságát Jézus is emlegeti (Mt 24,37-39). Noé a bárkába családján kívül vitt be minden állatból is, így a vízözön elmúltával újakezdődik az élővilág története (vö. Ter 6,8-9,28).

¹¹ Ábrahám a hit prototípusa, amennyiben Isten szavára elhagyta biztonságos lakóhelyét, a védelmező rokonságot, és Kánaán földjére vándorolt (Ter 12, vö. ApCsel 7,2-8).

Hittel kapott hatalmat **Sára** a mag befogadására, hogy kora ellenére fogadjon, mert hűségesnek tartotta azt, aki az ígéretet tette. Ezért is származnak egytől, noha már kivénült, sokan, mint az ég csillagai s mint a tengerpart megszámlálhatatlan fövénye?¹²

Hit szerint haltak el ők mind anélkül, hogy elnyerték volna az ígéretet. Hanem csak messziről látták és köszöntötték, s megvallották, hogy idegenek és jövevények a földön. Akik így beszélnek, elárulják, hogy hazát keresnek. Ha azt említették volna, ahonnan kimentek, lett volna még idejük a visszatérésre. Ámde jobb haza után törekedtek, tudniillik a mennyei után. Ezért az Isten sem restelli, hogy istenüknek hívják őt, hiszen várost készített nekik.

Hittel áldozta föl Ábrahám Izsákot, amikor próbára tétetett. Föláldozta egyszülött fiát, bár ígéretet kapott és hallotta: Izsák által lesznek utódaid. Meg volt győződve, hogy az Isten a holtakat is föl tudja támasztani. Ezért is kapta vissza őt mint előképet.¹³

Hittel áldotta meg Izsák Jákobot és Ézsaut.¹⁴

Hittel áldotta meg a haldokló Jákob József minden fiát, és imádva borult botjának fejére.¹⁵

Hittel tett említést a haldokló József Izrael fiainak kivándorlásáról és rendelkezett csontjairól.¹⁶

Hittel rejtegették szülei a született Mózes három hónapon keresztül, mert látták, hogy szép a gyermek, s nem féltek a király parancsától. Hittel tagadta Mózes, miután felnőtt, hogy ő a fáraó lányának fia. Inkább úgy döntött, hogy együtt szenved sanyargatást az Isten népével, mintsem hogy a bűn múlt előnyét élvezze. Nagyobb értéknek tartotta a messiás gyalázatát Egyiptom kincsénél, mert a jutalmazást tartotta szem előtt. Hittel hagyta el Egyiptomot, s nem ijedt meg a király haragjától, hanem állhatatosan kitartott, mintha már látta volna a láthatatlant. Hittel ünnepelte meg a húsvétot és a vérrel történő meghintést, hogy az öldöklő ne ártson az elsőszülötteknek. Hittel keltek át a Vörös-tengeren, akár csak a szárazföldön; amikor viszont az egyiptomiak kísérelték meg, elmerültek.¹⁷

Hittel omlottak le Jerichó falai, miután hét nap körüljárták. Hitével nem vezett oda a hitetlennel a parázna Rácháb, mivel békével befogadta a kémeket.¹⁸

Mit is mondjak még? Kifognék az időből, ha Gedeonról, Bárákról, Sámsonról, Jeftéről,¹⁹ Dávidról,²⁰ Sámuelről²¹ és a prófétákról²² beszelnék, akik hit által királyságokat győztek le, igazságosságot gyakoroltak,

¹² A gyermektelen Sárának 90 esztendőskorában ígéri meg Isten, hogy fia lesz (Ter 18,1-14). Isten ismételtlen megígéri Ábrahámnak, hogy sokaság atyja lesz (vö. Ter 22,16-18).

¹³ Izsák föláldozásának történetével a Biblia azt nyomatékozza, hogy a környező népek szokásától eltérően Isten nem kívánja Ábrahám leszármazottjaitól az emberáldozatot, megelégszik az állatáldozattal (Ter 22). Izsák megmenekülése az általános föltámadásnak, de talán Krisztus szenvedésének és föltámadásának is előképe.

¹⁴ Izsáknak Rebekától született ikerfiai: két marakodó nép ősei. Ézsau, az edomiták őse, egy tál lencséért lemondott elsőszülöttségi jogáról. Jákob csellel megszerezte vak apjától az elsőszülöttségi áldást: „Népek szolgáljanak neked, és nemzetek hódoljanak előtted. Légy ura testvéreidnek, és hajoljanak meg előtted anyád fiai.” A később érkező Ézsauak nem sok marad: „Kardodból kell élned, és testvérednek kell szolgálnod. De ha rugdalódsz, lerázod igáját magadról” (Ter 25,19-34; 27,1-40).

¹⁵ Jákobnak Léától és Ráhelától, valamint a két szolgálótól született a 12 patriarcha. Ezek kedvenc fiát, „Józsefet irigységből eladták Egyiptomba. Isten azonban vele volt, és minden viszontagságán keresztül segítette. Kegyelemet és bölcsességet adott neki a fáraó, Egyiptom királya előtt, úgyhogy ez megtette Egyiptom és egész háza kormányzójává. Akkoriban éhínség támadt egész Egyiptomban meg Kánaánban és nagy nyomor; atyáink nem találtak élelmet maguknak. Amikor Jákob meghallotta, hogy Egyiptomban van gabona, elküldte atyáinkat első ízben. Másodszorra József fölfedte kilétét testvérei előtt, és így a fáraó előtt kitudódott József származása. József magához hívatta atyját, Jákobot, 75 lelket számláló egész rokonságával együtt” (ApCsel 7,9-14). Halála előtt Jákob megáldotta József fiait: Efraimot és Manassét (Ter 48).

¹⁶ Jákob személyre szabott áldással búcsúzott mindegyik fiától is, majd így rendelkezett: „Ha majd megtértem atyáimhoz, atyáim mellé, a hetita Efron telkén levő barlangba temessetek, Kánaán földjén, Mamrétől keletre, a machpelai telken levő barlangba, amelyet Ábrahám vásárolt temetőhelynek (Ter 49,29-30).

¹⁷ A Kivonulás könyve szerint a fáraó ki akarta irtani Izrael fiait. A kisded Mózes a fáraó lánya vette magához, és fia gyanánt nevelte. Felnőven meglátogatta testvéreit, találkozott Isten sanyargatott népének gyalázatával, ami a messiás gyalázatának előzménye. A pusztában az Úr megbízta a nép kiszabadításával. A fáraó keményszívűsége miatt az Úr tíz csapással sújtotta az egyiptomiakat, a tizedik elpusztította az összes elsőszülött fiút. Izrael fiai vérrel kenték meg az ajtókat, hogy az öldöklés angyala elkérülje őket. A húsvéti bárány elfogyasztása után, a tengeren átkelve, nekivágtak a sivatagnak. A szabadulás és a vándorlás történetét részletesen elbeszéli ApCsel 7,17-44 is.

¹⁸ Az ígéret földjére Józsuá vezeti be az izraelitákat. A hadjárat előtt kémeket küldött Jerichó földerítésére. Az üldözők elől egy fogadósné, Rácháb elrejtette őket, ezért a város elfoglalása után őt megkímélték rokonaival együtt. Vö. Józs 2-6.

¹⁹ A Bírak könyve számos hőstörténetet tartalmaz. Gedeon mindössze 300 emberrel, harsonákkal és fáklyákkal győzte le a midianitákat (6-8. f.). Bárákot Debora prófétanő mozgósította, hogy seregével megfutamítsa a 900 harci

ígéretek nyertek el, oroszlánok száját tömték be, lángoló tüzet oltottak ki, megmenekültek a kard életől, gyöngeségben erőre kaptak, erősek voltak a háborúban és megfutamították az ellenség táborát.

Asszonyok föltámasztással visszanyerték halottaikat. Némelyek kínpadra kerültek, de nem fogadták el a szabadulást, hogy jobb föltámaszhoz jussanak, mások gúnyt és megostorozást, sőt bilincseket és börtönt tűrték el, megkövezést, kettéfűrészelést és sanyargatást szenvedtek, kardélen hulltak el, juhbőrben és kecskebőrben bujdosnak, nélkülözve, üldözve, zaklatva. A világ nem volt méltó rájuk. Ezért sivatagban, hegyek között, barlangokban és a föld üregeiben bolyongtak.²³

Ezek mindnyájan, bár a hit igazolta őket, nem nyerték el az ígéretet, mert az Isten nekünk rendelt valami jobbat, hogy nélkülünk ne jussanak a tökéletességre.

Épp ezért mi is, akiket a tanúk felhője vesz körül, vessünk el minden körülvevő terhes bűnt, és fussuk meg kitarással az előttünk lévő küzdelmet. Tekintsünk föl a hit szerzőjére és bevezetőjére, Jézusra, aki az előtte heverő öröm helyett elviselte a kereszthalált anélkül, hogy a gyalázzal törődött volna, és most az Isten trónjának jobbán ül. Gondoljatok csak őrá, aki a bűnösök részéről ilyen ellentmondást viselt el, hogy el ne lankadjatok és lelketekben el ne csüggedjete. A bűn ellen vívott harcokban még nem álltatok ellen vérig.”

Máté evangéliuma Jézus ősei között a 42 férfi mellett – Mária előtt – Ráhábón kívül még három nőt említ: Támárt,²⁴ Rutot²⁵ és Urija feleségét.²⁶ Egyikük sem izraelita: Dávid dinasztijába ill. a Messiás ősei közé tehát pogány szálak is szövődtek.

Máté evangéliumában találjuk a legtöbb **prófétai idézetet** is. Ezekkel kívánja igazolni, hogy Jézus az ószövetségben megígért Messiás.

1,23:	Iz 7,14
2,6:	Mik 5,1.3
2,15:	Oz 11,1
2,18:	Jer 31,15
3,3:	Iz 40,3-4
4,14-16:	Iz 9,1.2
11,10:	Mal 3,1
12,18-21:	Iz 42,1-4
13,14-15:	Iz 6,9.10
15,8-9:	Iz 29,13
21,4-5:	Iz 62,11; Zak 9,9
27,9-10:	Jer 32,6-11

székérrel fölvonuló Sziszrát, akit azonban egy Jáel nevű nő öl meg sátorcövekkel (4. f.). Sámson nazir volt, tehát nem nyíratkozott és nem ivott szeszes italt. Rendkívüli erejét a filiszteusok ellen vetette be. Gyöngéje volt a nők: Delila kicsikarja belőle titkát, levágja hét hajfürtjét, ezután a filiszteusok megvakítják, és malmot hajtatnak vele. Dágon isten ünnepén rájuk dönti a templomot (13-16. f.). Jefte betyár volt, fogadalma alapján az ammoniták legyőzése után kénytelen volt saját lányát föláldozni (11. f.).

²⁰ Dávid életéről, hadjáratairól és uralkodásáról bőséges olvasnivaló 1Sám 16–2Sám 24; 1Kir 1-2,12. A király utólérhetetlen mintája, emberi vonásai és vallásossága hibáival együtt megnyerőek.

²¹ Sámuel bíró és látó, Izrael fiainak kérésére királynak jelöli előbb Sault, majd Dávidot (1Sám 1-16).

²² Csodás eseményekben és viaskodásokban leggazdagabb Illés prófétának és tanítványának, Elizeusnak működése volt (1Kir 17-22; 2Kir 1-13). Jézus figyelmeztet rá, hogy csodáik kiterjedtek pogányokra is: a careptai özvegyre és a szíriai Naamánra (Lk 4,25-27). Jónás prófeta valószínűleg kitalált személy, Jézus azonban összehasonlítja saját működését az ő sikeres ninivei prédikálásával, a hal gyomrában eltöltött három napja pedig Jézus halálára emlékeztet (Mt 12,39-41).

²³ A zsidók Kr. e. 166-ban szabadságharcot kezdtek a szírek ellen Júda Makkabi és testvérei vezetésével. Ennek a győztes háborúnak szörnyű részleteiről olvashatunk a Makkabeusok két könyvében.

²⁴ Támár Júda két fiának is özvegye lett. Gyermekeket azonban csak apósától fogant, akit utcanőként környékezett meg (Ter 38).

²⁵ A moabita Rut özvegyen visszakiséri anyósát Betlehembe, ahol feleségül veszi a derék Boáz.

²⁶ A hetita Urija felesége, Bat-seba Dávid király bűntársa lett. Férje elveszejtése után végleg a palotába kerül. Második gyermeke, a bölcsességéről híres Salamon öröklí a trónt. Dél királynője a föld végső határáról eljött, hogy hallgassa Salamon bölcsességét (vö. Mt 12,42).

Az Apostolok cselekedeteiben:

2,17-21:	Jóél 2,28-32
7,49-50:	Iz 66,1-2
13,41:	Hab 1,5
15,16-17:	Ámosz 9,11-12
7,42-43:	Ámosz 5,25-27
8,32:	Iz 53,7-8
13,47:	Iz 49,6
28,26-27:	Iz 6,9-10

2. Az Apostolok cselekedetei és levelei

A szentlecke legtöbbször ezekből vétetik. Az ApCselt főként a húsvéti időben olvassuk. Szerzője megegyezik a 3. evangéliumával (Lukács). Első felében főleg Péter apostol tetteit írja le, második felében szinte kizárólag Szent Pál útjairól számol be.

Pál írt magánlevelet is *Filemonnak*.

címzés

köszöntés: charisz kai eiréné

captatio benevolentiae, a jóakarat megnyerése, másoknál hízalgés, itt hálaadás.

Ezután következik a mondanivaló. Pál megtérített egy szökött rabszolgát, akit visszaküld gazdájához, de kéri fölszabadítását. Pál nem bolygatja a rabszolgatartás rendjét, hiszen egy maroknyi hívő nem idézhetett elő társadalmi forradalmat.

A hosszabb levelek vagy alkalmi indításúak, vagy valóságos teológiai értekezések. Fölépítésükben többé-kevésbé követik a klasszikus levélmintát. Legyen példa a *Korintusiaknak* írt 1. levél.

Az üdvözet és hálaadás után előkerülnek a korintusi közösség visszaélései és szakadásai; az Apostol válaszol a kérdésekre: házasság és páratlanság, a bálványoknak áldozott hús élvezete, az istentisztelet és a gyülekezet problémái, a holtak föltámadása. Záradék.

Szent Pál hiteles levelein kívül apostolok nevéhez kapcsolódott sok más is, a legtöbb Páléhoz (2Tessz, Kol, Ef, Tim 1-2, Tit, Zsid), egyéb levelek Péter, Jakab, Júdás, János nevéhez. Levél jellegű a Jelenések könyve is.

3. Evangélium

Az egyház négy evangéliumának olvasása mind a liturgiában, mind az egyéni imádkozásban központi helyet foglal el. Közvetlen kapcsolatba hoz Jézus alakjával, szavaival, tanítványainak és ellenfeleinek észjárásával, amely gyakran hasonlít a mi eszünk járására.

A miseliturgia hétköznapiokon egy év alatt végigveszi a négy evangéliumot folyamatos olvasásban: sorrendben Máté, Márk és Lukács, a húsvéti időben János. Vasárnapokon három éves ciklust követünk: A B C év.

Az evangélium eredeti jelentése: jóhír, ami maga Jézus Krisztus. Személyében eljött az Isten Országa. Irodalmi műfajként Szent Márknak köszönheti létét, aki különböző, már meglévő gyűjteményekből (csodák, példázatok, szállóigék, viták) és a passiótörténetből szőtt hatásos elbeszélést.

Mátéval és Lukáccsal együtt ők a **szinoptikusok**.

Mk: 661 vers

Mt: 1068 vers (ebből 600 Mk + 235 közös Lk-csal),

Lk: 1149 vers (ebből 350 Mk + 235 közös Mt-val).

Közös vázlat: Előtörténet. – 1. főrész: Jézus galileai működése. – 2. főrész: Galileán kívül. – 3. főrész: Az utolsó napok Jeruzsálemben. – Föltámadástörténet.

A negyedik evangéliumot a hagyomány Jánosnak tulajdonítja. Vázlata: Prológus. – 1. főrész: Jézus kinyilatkoztatja magát a világnak. – 2. főrész: Jézus visszatér az Atyához (13-20. fejezet). – 21. (toldalék)fejezet.

Csak 7 csoda (kánai menyegző, százados fia, jeruzsálemi béna, kenyérszaporítás, tavonjárás, vakonszületett, Lázár), hosszú elmélkedések.

4. Isten üzenetének földolgozása

A prédikáció formái közül kiemelkedik a **homília**. A szentbeszédben lehetne hittitkokról vagy erényekről is beszélni, vagy az ünnepelt szentről, esetleg épp a miseliturgiáról. A homíliában az elhangzott szent szövegből kell kifejteni hitünk titkait és a keresztény élet szabályait. Legyen igaz, érdekes, lelkesítő és gyakorlati. A továbbgondolás folytatódik a családi ebéd alatt és egyénileg is.

A **hitvallás** szerepe a misében az, hogy a hívek az olvasmányokban és a homíliában hallott isteni ígére készséggel válaszoljanak, és fölidézzék lelkükben a hit igazságait, mielőtt az eucharisztia liturgiája elkezdődne.

Az ún. apostoli hitvallás főleg a keresztelei gyakorlatot tükrözi (egyes szám), a mise hagyományos hitvallása, az ún. nicea-konstantinápolyi hitvallás a IV. század teológiai vitáinak eredménye, így állítja a Fiúistenről, hogy az Atyától az idő kezdete előtt született, de nem teremtmény, az Atyával egylényegű, és minden általa lett. Értünk emberekért, a mi üdvösségünkért leszállt a mennyből. A Szentlélek is Urunk és Éltestünk, aki az Atyától és a Fiútól származik, akit éppúgy imádunk, mint az Atyát és a Fiút. Ő szólt a próféták szavával.

Az **egyetemes könyörgésekben**, vagy más néven a hívek könyörgésében Isten népe saját papi szerepét gyakorolva imádkozik minden emberért. A szándékok sorrendje általában a következő: a) az Egyház szükségletei, b) a közhatalmat gyakorlók és az egyetemes közjó, c) a különféle szükséglet szenvedők, d) a helyi közösség. A szándékok sora bővíthető.

Az eucharisztia liturgiája

A pap Krisztus urunkat képviselve ugyanazt teszi, amit maga az Úr tett az utolsó vacsorán, és amit tanítványaira bízott, hogy az ő emlékezetére tegyék. Ünneplésünk olyan részekből épül föl, amelyek megfelelnek az ő szavainak és tetteinek.

1. Az adományok előkészítésekor az oltárhoz viszik a kenyeret és a bort vízzel, tehát azt, amit Krisztus a kezébe vett.

2. Az eucharisztikus imában hálát adunk Istennek az üdvösség egész művéért, a följánlott adományok pedig Krisztus testévé és vérévé lesznek.

3. Az egy kenyér megtörése a hívők egységére utal. A szentáldozásban pedig a hívők Krisztus testét ésvérét kapják ugyanúgy, mint ahogyan az apostolok kapták Krisztus kezéből.

1. Az adományok előkészítése

Az eddig üres oltárasztalra egy keményített vászonterítőt (korporálé), kelyhet törlőruhával (purificatorium) és misekönyvet tesznek. Kíváncs, hogy a hívek ajánlják föl a kenyeret (paténán) és a bort (+vizet ámpolnában). Pénz és más adomány is átadható a szegények vagy az Egyház javára.

Az emberben maga Isten vágyat ébresztett, hogy éhezzen és szomjazzon rá. A kenyér tápláló, megundhatatlan étel. A kenyér színe alatt Isten élő táplálék lesz az ember számára. A bor nemcsak arra való, hogy a szomjat oltsa, hanem az öröm itala. Illata, ereje van, amely mindent kitágít és megnemesít. A bor színe alatt adja nekünk Krisztus az ő isteni vérét mint az isteni nagyszerűség túláradását.

Anima Christi sanctifica me. Corpus Christi salva me. Sanguis Christi *inebria* me.

2. Az eucharisztikus ima

Az az értelme, hogy a pap vezetésével az egész közösség csatlakozzék Krisztushoz Isten csodás tetteinek magasztalásában és az áldozat följánlásában. Főbb elemei:

- hálaadás (*praefatio*): a pap dicsőíti az Atyaistent az üdvtörténet egész művéért, illetve annak valamely mozzanatáért;
- „Szent vagy” (*Sanctus*): ebben az énekben a közösség egyesül az égi seregekkel (forrása Iz 6);
- Lélekhívás (*epiklésis*): esedezés, hogy az emberektől följánlott adományok legyenek szentté;
- a szerzés elbeszélése a konszekrációval: Krisztus szavával és cselekedeteivel jelenvalóvá válik az áldozat, amelyet Krisztus az utolsó vacsorán rendelt;
- megemlékezés (*anamnésis*): magáról Krisztusról, földidézve főképpen áldott szenvedését, dicsőséges föltámadását és mennybemenetelét;
- följánlás (*oblatio*): az Egyház följánlja az Atyának a szeplőtelen áldozatot, miközben tanulja önmaga följánlását;
- közbenjárások (*intercessionones*): az egész Egyházért, élő és elhunyt tagjaiért;
- zárodicsőítés (*doxologia*): Isten dicsőítése megerősítve a nép *Amen* feleletével.

3. Az áldozás rítusa

Mínt hogy az eucharisztikus ünneplés húsvéti lakoma, az Úr parancsa értelmében ajánlatos, hogy a kellően fölkészült hívek magukhoz vegyék Krisztus testét és vérének lelki táplálékul.

Az események sorrendje:

- Miatyánk + embolizmus (a Miatyánk utolsó kérését részletezi) + doxologia;
- béke-rítus (*pax*);
- kenyértörés (*fractio panis*), egyesítés (*immixtio*), Isten báránya (*Agnus Dei*) ének;
- a pap és a hívek áldozása (*communio*) + szent csönd vagy ének;
- áldozás utáni könyörgés.

A szentségek liturgiája

A szentségek (*sacramenta*) Krisztustól alapított és az Egyházra bízott hatékony jelei a kegyelemnek, amely által az isteni életben részesülünk.

A keresztség: újjászületésünk az isteni életre;

a bérmlás: fölvat a krisztusi nagykorúságra;

az oltáriszentség: mindennapos találkozásunk Jézussal;

a bűnbocsánatát szentsége: állandó lehetőségünk a tisztulásra;

a betegek kenete: megszenteli szenvedésünket és halálunkat;

az egyházi rend: fölszentel az Egyház vezető szolgálatára;

a házasság: megszenteli a hitvestársak szerelmét és szülői gondoskodását.

A beavatás szentségei

A keresztség, a bérmlás és az eucharisztia rakják le az egész keresztény élet alapjait. Olyan szorosan egybetartoznak, hogy szükségesek a kereszténységbe való teljes beavatáshoz.

Akik a **keresztség** által Krisztus testének tagjai lesznek, a víz és a Szentlélek által új teremtménnyé válnak (Jn 3,1-5): Isten népévé alakulnak, minden bűnük bocsánatát elnyerve a sötétség hatalmából megszabadulnak, és a fogadott fiúság állapotába kerülnek. Ezért Isten gyermekeinek nevezik őket, és valóban azok is. – Akiket pedig ugyanazon Szentlélek megjelöl ajándékaival a **bérmlásban**, azok ily módon tökéletesebben hasonulnak az Úrhoz, eltelnek Szentlélekkel, hogy a világ színe előtt tanúságot tegyenek róla, és így Krisztus teste minél előbb kiteljesüljön. – Végül az **eucharisztia** lakomájában részesülve az Emberfiának testét és vérét veszik magukhoz, hogy elnyerjék az örök életet, és kifejezzék Isten népének egységét; önmagukat pedig Krisztussal együtt följáánlva részesei legyenek az egytetemes áldozatnak, amelyet a legfőbb Pap mutat be Isten előtt.

A keresztség

A keresztlés (*baptismus*) szertartása tartalmazza a hitjelölt bemutatását és elfogadását, kifejezi nyilvánvaló és elszánt akaratát, amellyel a kereszténységbe avatását kéri, másrésről az Egyház hozzájárulását; majd alkalmas igelituria után megtörténik a keresztény életbe beavató szentség ünnepélyes kiszolgáltatása.

A keresztség a legékesszólóbb módon a keresztlvízbe történő hármas alámerítéssel teljesedik be. Az ókor óta azonban ki lehet szolgáltatni a keresztséget úgy is, ha a jelölt fejét háromszor leöntik vízzel. A szentség formája: „N., én téged megkeresztellek az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.”

A megkeresztelt felnőttet általában a keresztség után rögtön meg is bérmlálják (a kisgyermeket is megkenik krizmával), majd fehér ruhába öltöztetik, és az égő gyertya fénye ráragyogtatja Krisztus világosságát.

A bérmlálás

Bennünket csecsemő korunkban szüleink hite alapján kereszteltek meg az Egyházban. Ők és a keresztszülők vállalták keresztény nevelésünket. Istennek a keresztségben kihirdetett meghívására a bérmláláskor mondunk igent, a szülők által képviselt és megvallott hitet most szabadon és felelősen vállaljuk, ratifikáljuk fölvetelünket az Egyházba, és lehetővé tesszük a nekünk ígért Szentlélek bontakozását.

A bérmlálással a Szentlélek egészen sajátos ereje gazdagítja a hívőket (*confirmatio* = megerősítés), akiknek ezért szorosabb a kötelezettségük, hogy Krisztus hivatott tanúiként szavukkal és életmódjukkal terjesszék és védelmezzék a hitet.

A megkenés révén a hívő megkapja a *Szentlélek pecsétjét*. A pecsét a személy szimbóluma, tekintélyének, tulajdonának jele egy tárgyon. A Szentléleknek ez a pecsétje jelzi a teljes Krisztushoz tartozást, a végleges szolgálatba szegődést, de isteni védelmet is a nagy, történelmi megpróbáltatáshoz.

A szentség liturgiája a keresztségi ígélet megújításával és a jelöltek hitvallásával kezdődik. Ezután a püspök előbb összetett, majd kiterjesztett kézzel imádkozik az összes fölött. Utána minden egyes bérmlálkozó a püspök elé járul. A párbeszédben a püspök bérmanevükön szólítja őket, majd a forma szavaival („*Vedd a Szentlélek ajándékának jelét*”) egyidejűleg krizmás hüvelykujjával keresztet rajzol homlokukra. A fiatal Amennel válaszol, aztán üdvözlük egymást. A rítus alatt a bérmaszülő védencének jobb vállára teszi jobb kezét.

A gyógyulás szentségei

Az istengyermeki életet a bűn meggyöngyítheti, sőt meg is semmisítheti. Jézus testünk és lelkünk orvosa; azt akarja, hogy egyháza a Szentlélek erejében folytassa az ő gyógyító és üdvözítő művét saját tagjai között is.

A bűnbánat és bűnbocsátás szentsége

Az egyéni és teljes bűnmegvallás és a föloldozás az egyetlen és rendes mód, ahogyan a súlyos bűnről tudó hívő Istennel és az Egyházzal kiengesztelődik (*reconciliatio*). Ennek a rendelkezésnek komoly okai vannak. Miként minden szentségben, itt is Krisztus cselekszik; ő fordul személyesen minden egyes bűnőshöz: „Fiam, bűneid bocsánatot nyertek” (Mk 2,5). Ő az orvos, aki minden beteg fölé odahajol.

A pap testvéri szeretettel fogadja a megtérőt, és szívélyes szavakkal köszönti. A megtérő keresztet vet magára. A pap néhány szóval buzdítja Isten iránti bizalomra. A megtérő szükség szerint szól néhány szót személyi körülményeiről. Elmondja, mikor gyónt utoljára és milyen nehézségei vannak a keresztény élet megvalósításában.

A pap vagy maga a megtérő megfelelő szentírási szöveget olvas; Isten ígéje ugyanis megvilágosítja a lelki ismeretet a bűnök helyes megismerésére, megtérésre hív, és bizalomra indít Isten irgalmas szeretete iránt.

Ezután a megtérő bővített mondatokban megvallja bűneit. Szükség esetén a pap segíti gyónása teljességére, buzdítja bűneinek őszinte megbánására, alkalmas tanácsokkal segíti az új élet kezdését, esetleg oktatja a keresztény élet kötelelességeire.

A gyónónak kiszabott elégtétel nem csak a múlt jóvátétele, hanem egyben segíti az új életben, orvosolja gyarlóságait. A megtérő kifejezi bűnbánatát és életének megújítására való komoly szándékát valamely imádság által, amelyben a mennyei Atya bocsánatát kéri. Ezután a gyóntató a térdelő vagy álló megtérő fölött elmondja a föloldozó imát, amelynek lényeges szavai: „Én föloldozlak téged bűneidtől az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében.”

Közös bűnbánati liturgia

Amikor több megtérő kívánja egy időben a szentségi kiengesztelődést elnyerni, illő, hogy előkészületül igeliturgián vegyenek részt. Ez kiemeli a megtérés közösségi jellegét. A hívek együtt hallgatják Isten szavát, amely Isten irgalmas szeretetét hangsúlyozza, és megtérésre hívja őket; illetve mérlegelik életüknek összhangját Isten ígéjével, majd közös imádsággal segítik egymást. Miután a meghatalmazott papoknak egyenként megvallották bűneiket, és elnyerték a föloldozást, mindnyájan együtt magasztalják Istent, aki ilyen nagy tetteket vitt végbe: visszahozta és megtisztította népét, amelyet szent Fia vére hullásával szerzett meg magának.

A betegek kenete

Jézus sokszor meggyógyította a betegeket. Tanítványait is erre biztatta. A betegek látogatása keresztény kötelesség. A veszélyes betegségben szenvedő hívőnek az Egyház papjai megáldott növényi olajjal megkenik a homlokát és két kezét, miközben ezt mondják: „*E szent kenet által és nagy irgalmassága szerint segítsen meg téged az Úr a Szentlélek kegyelmével (Amen); szabadítson meg bűneidtől, üdvözítsen téged, és erősítsen meg jószágosan! (Amen)*”

Ennek a szentségnek jelentése főként abban áll, hogy megerősítse a beteget; olyan türelemmel és méltósággal viselje baját, ahogy azt Jézus tette.

Ha a körülmények lehetővé teszik, a szentkenetet előzze meg a gyónás, és kövesse az eucharisztia.

Amikor a hívő távozik az életből, Krisztus testének és vérének szent *útravalójában* részesül. Ha mód van rá, a beteg szobájában is mise keretében szolgáltatjuk ki, hogy a beteg mindkét szín alatt áldozhassék. Helyes, ha a hívő megújítja keresztségi hitvallását.

A közösség szolgálatának szentségei

A beavatás szentségei megalapozzák Krisztus valamennyi tanítványának közös hivatását az életszentségre és a világ evangelizálására. Megadják a szükséges kegyelmeket a Lélek szerinti élethez az örök haza felé tartó zarándokúton.

Az egyházi rend és a házasság a felebarát szolgálatát célozzák. Az egyéni üdvösséghez is hozzájárulnak, ám ezt a felebarát szolgálatán keresztül teszik. Az Egyházban sajátos küldetést adnak, és Isten népének gyarapodását szolgálják.

Az egyházi rend

A szertartás a jelöltek bemutatásával és a szentelés kérésével kezdődik. A püspökszentelés elején fölolvassák a pápa kinevező iratát, a presbiter és diakónus szentelésekor a püspök alkalmasságukat kérdezi, majd beszédet intéz hozzájuk földadataikról. Az egész közösség színe előtt megvallják, milyen szándékkal vállalják ezt a szolgálatot, és engedelmességet ígérnek a főpásztornak. A szentelendők arcra borulnak, a közösség elénekli a Mindenszentek litániáját. Annak végeztével a szentelendők a püspök elé lépnek, aki mindegyikre némán ráteszi a kezét, majd elmondja fölöttük a szentelési imát.²⁷

Püspökszentelésnél a jelenlévő püspökök, papszentelésnél a papok szintén végzik a kézrátételt. A diakónus fejére egyedül a püspök teszi rá a kezét, hiszen az ő szolgálatára szentelődik. Püspökszenteléskor a szentelési ima alatt diakónusok a nyitott evangéliumos könyvet tartják a szentelendő feje fölött.

Az új papot és diakónust társai beöltöztetik rendi ruhájába (kazula ill. dalmatika). Ezután a Lélek-küldés jeleként megkenik a papok kezét. A püspöknek fejét kenik meg, átadják az evangéliumos könyvet, a mitrát, pástorbotot és gyűrűt. Papszenteléskor a püspök az áldozati adományokat, diakónusszenteléskor az evangéliumos könyvet adja a frissen szenteltnek. A rítust a paxolás zárja, a szentelési mise az eucharisztia liturgiájával folytatódik (*concelebratio*).

A házasság

A házasságkötés liturgiájából kitűnik, hogy a házastársak a Krisztus és az Egyház közti egység és termékeny szeretet misztériumát jelzik, és részesülnek benne.

A katolikus hívek házasságkötése a misében kap helyet az igeliturgia után. Az eskető megkérdezi a jegyeseket szándékukról, majd egybefonódott kezüket magyar szokás szerint stólával átköti annak jeléül, hogy házasságuk Isten előtt fölbonthatatlan. A házassági beleegyezés szavai így hangzanak: „*N., Isten szent színe előtt feleségül veszek (ill. hozzád megyek feleségül).*” Az eskető megáldja a megkötött házasságot, és a jelenlévőket tanúul hívja. Az új házasság ősi magyar szokás szerint esküvel is megerősítik egymásnak tett ígéretüket. A pap megáldja a gyűrűket, amelyeket egymás ujjára húznak. A szertartást a hívek könyörgése zárja le. Miatyánk után a pap az új házasságok felé zengi a nászáldást.

²⁷ Az áldozópap (presbiter) szentelési prefációjának lényegi szavai: „Add meg e szolgádnak, kérünk, mindenható Atyánk, az áldozópapi méltóságot, és újítsd meg szíve mélyén a szentség Lelkét, hogy tőled, Istentől kapja meg a papságnak ezt a második rendjét, élete pedig legyen az erények példája.”

Szentelmények

A szentségek bizonyos utánzásaként az Egyház elrendelhet más szent jeleket lelki hatások elérésére.

A **szentelésekben** (*consecratio*) az Egyház imáját az olajjal megkenés követi, az **áldásokban** (*benedictio*) a szenteltvízzel való meghintés. Ilyenfajta áldásokat ismerünk: balázsolás, gyertyaszentelés, hamvazkodás, tűzszentelés, lakásáldás.

Az **ördögűzésben** (*exorcismus*) az Egyház kéri, hogy egy személy vagy tárgy védelmet élvezzen a Gonosz erőivel szemben, és hatása alól meneküljön.

A keresztyén **temetéssel** az Egyház kifejezésre juttatja a maradandó közösséget az elhunytal, segíti ebben az egybegyűlt közösség részvételét, és hirdeti nekik az örök életet.

A **körmenet** történhet az oltáriszentséggel vagy anélkül. Nevezetesen: a húsvéti és úrnapi körmenet, a misében a bevonulás vagy az evangéliumhoz vonulás. Elöl a füstölő, aztán a keresztyén a gyertyákkal, aztán a ministránsok, gyerekek, fiatalok, pap, felnőttek.

Az idő megszentelése

A liturgikus év

Az egyházi év tartalma

Az **esztendőnek** van mondanivalója Istenről. Az évszakok váltakozása ősidők óta rá irányította az emberek figyelmét. A pogány népek természeti ünnepei Isten természetben megmutatkozó jóságát hirdetik (lásd Szent Pál Lystrában, ApCsel 14,15k). Az őszösvetség ünnepei már történeti jellegűek: Isten nagy tetteinek emlékét őrzik (pl. a húsvét az Egyiptomból való szabadulás emlékét, pünkösöd, sátoros ünnep). Az egyházi év Krisztus életének nagy eseményeire emlékeztet.

A **megváltás krisztusi művét** az év folyamán meghatározott napokon szent megemlékezéssel ünnepli az Anyaszentegyház. Azon a napon, amelyet az Úr napjának (*dies dominica*) nevezünk, hétről hétre megemlékezik az Úr feltámadásáról, és ezt évenként egyszer – húsvét ünnepén – külön is megünnepli Urunk áldott szenvedésével együtt.

„Az év körforgásában kibontakoztatja Krisztus életének összes titkát a megtestesüléstől és a születéstől kezdve a mennybemenetelig, és pünkösdtől az Úr eljövételének várásáig. A megváltás misztériumait így megünnepelve, valamiképpen minden időben jelenlévő valósággá teszi azokat.

Amikor az Anyaszentegyház így évenként megünnepli Krisztus misztériumait, megkülönböztetett szeretettel tiszteli **Szűz Máriát**, Isten boldogságos anyját, akit elszakíthatatlan kötelék fűz Fiának üdvösséget szerző művéhez. Benne csodálja és magasztalja a Megváltás legkiválóbb gyümölcsét, és mint legtisztább képben, örömmel szemléli benne azt, amivé válni a beteljesülésben maga is óhajt és remél” (SC 103; KEK 1172).

Ő foganta az Egyszülöttet a Szentlélek által, és szüzességének teljes ragyogásában világra hozta az örök világosságot, a mi Urunkat, Jézus Krisztust (Szűz Mária miséinek prefációjából).

Az egyházi év a **szenetek** életére is emlékeztet. Bennük is Krisztust tiszteljük, hiszen ők a történelem különböző pontjain magukra öltötték Krisztust: vállalták a krisztusi élet megvalósítását. Akik bennünket Krisztusra emlékeztetnek az életükkel, azokat mi nagyon tiszteljük.

Amikor az Egyház az évi ciklusban megemlékezik a vértanúkról és más szentekről, „a húsvéti misztériumokat hirdeti” bennük, „akik Krisztussal együtt szenvedtek és vele együtt meg is dicsőültek, és a hívők szeme elé állítják példájukat, amely Krisztus által az Atyához vonz mindenkit, és a szentek érdemeire hivatkozva esdi ki Isten áldását” (SC 104; KEK 1173).

Isten, kit szentjeidnek serege áld és ünnepel, mert megkoronázod bennük a kegyelmedből szerzett érdemet. Az ő szent életük példakép számunkra, s mert egy családba tartozunk, közbenjárnak értünk nálad: hogy fölbátorodva tanúságtételükön, az előttünk álló pályát győzelmesen fussuk végig, és hervadhatatlan koszorút nyerjünk velük együtt... Szentjeid példás élete által az Anyaszentegyházat újra meg újra csodás termékenységgel áldod meg, és így bizonyosságot teszel arról, hogy mennyire szeretsz és pártolsz minket. S hogy üdvösségünk szent titka valóra váljék bennünk, a szentek nagyszerű példája sarkall minket, de imádsággal is közbenjárnak értünk, jószágodat mindenkor kérve (a szentek miséinek prefációiból).

A liturgikus napok

Isten népe minden egyes napot megszentel liturgikus ünnepléssel, főképp a miseáldozattal és a zsolozsmával. A liturgikus nap éjféltől éjfélig tart. A vasárnapok és a főünnepek megülése azonban már az előző nap estéjén megkezdődik.

A vasárnap minden ünnepnap őse. „Vasárnap és más kötelező ünnepeken (vagy előestéjükön) a hívők kötelesek szentmisén részt venni; tartózkodjanak továbbá azoktól a munkáktól és ügyletektől, amelyek az Istennek járó liturgikus tisztelet megadását, az Úr napjának sajátos vidámságát vagy a lélek és a test kellő pihenését akadályozzák” (1247. kánon).

A liturgikus ünneplések különböznek egymástól.

1. A főünnepek (*sollemnitates*) különleges napok. Ünneplésük már az előző napon, az első vecsernyével kezdődik. Egynéhány főünnep saját előesti misét is kap. – Húsvét és Karácsony megülése nyolc napig tart (*octava*).

2. Az ünnepeket (*festas*) a természetes nap határain belül üljük meg.

3. Az emléknapi (*memoria obligatoria vel ad libitum*) vagy kötelező, vagy tetszés szerinti.

Köznapioknak (*feriae*) hívjuk a hétnek a vasárnapra következő napjait. Hamvazószerda és a nagyhét napjai előnyt élveznek minden más ünnepléssel szemben.

Advent köznapijai december 17-től 24-ig bezárólag, valamint a nagyböjt összes köznapijai előnyt élveznek a kötelező emléknappal szemben.

Az év lefolyása

Egy év leforgása alatt az Egyház Krisztusnak egész misztériumát kifejti, és megemlékezik a szentek égi születésnapjáról is.

A húsvéti misztérium évi megünneplése után az Egyház legfontosabbnak tartja, hogy megemlékezzék Urunk születéséről és első megnyilatkozásairól. Ez történik a karácsonyi időszakban.

1. A karácsonyi ünnepekör

a) Az adventi idő (*adventus=eljövetel, érkezés*)

Az adventi időnek kettős jellege van. Ez az előkészület ideje a karácsonyi ünnepekre, amikor is Isten Fiának az emberekhez való első eljöveteléről emlékezünk; de a visszaemlékezés egyúttal ráirányítja figyelmünket ebben az időszakban Krisztus történelemvégi, második eljövetelének várására is. E két ok miatt bizonyul az adventi idő a bensőséges és örvendező várakozás idejének.

Ő első eljövetelekor magát megalázva testet öltött,
teljesítette a kezdettől fogva neki rendelt küldetést,
és megnyitotta számunkra az örök üdvösség útját:
hogyan amikor dicsőséges fényben újra eljön,
látható valóságban nyerjük el,
amit most ígéretében bízva várunk

(az I. adventi prefációból)

Az adventi idő a november 30-ra eső – vagy hozzá legközelebbi – vasárnap első vecsernyéjével kezdődik, és karácsony első vecsernyéjével végződik. Ennek az időnek vasárnapjait sorszámozzuk. A köznapiok december 17-től 24-ig bezárólag közvetlenebbül is az Úr születésének előkészítését szolgálják.

Őt előre hirdette a próféták szózata,
és kimondhatatlan szeretettel hordozta a Szűzanya,

az ő közeledtét jelezte Keresztelő János,
majd bizonyosságot tett arról, hogy már hozzánk érkezett.
Ő megadja nekünk, hogy születésének ünnepét örvendezve várjuk,
és így imádságban virrasztva,
dicséretében ujjongva találjon minket

(a II. adventi prefációból)

b) A karácsonyi idő (Tempus Nativitatis=a születés ideje)

A dec. 25-i ünneplés nem történelmi hagyománynak következménye, hanem a Napisten tisztelete (*henotheismus solaris*) elleni ideológiai harcnak. Karácsony első vecsernyéjével kezdődik, és a vízkereszt (*Epiphania*) utáni vasárnapig bezárólag tart (ez az Úr keresztelkedésének ünnepe).

Az Ige megtestesülésének titka által dicsőséged új fénye ragyogott föl nekünk, hogy amikor látható alakban ismerjük meg az Istent, a láthatatlan világ szeretetére gyulladjunk általa (karácsonyi prefáció).

Karácsony előestéjének miséjét december 24-én este mondjuk az első vecsernye előtt vagy után. Karácsony ünnepén – régi római hagyomány szerint – három különböző miseszöveg (és olvasmányrend) alkalmazható: éjjel, hajnalban és nappal.

A karácsonyi idő ünnepei:

- karácsony nyolcada alatti vasárnap a Szent Család ünnepe;
- december 26-a Szent István első vértanú ünnepe;
- december 27-e Szent János apostol és evangélista ünnepe;
- december 28-a Aprószentek ünnepe (akik ártatlanul haltak Betlehem környékén, vö.

Mt 2);

- január 1-jén Mária istenanyaságának főünnepe van, de megemlékezünk Jézus névadásáról (circumcisio), a polgári év kezdetéről és a béke világnapjáról is.

Vízkereszt ünnepébe, amely eredetileg fényünnep volt (*epiphania*) hajdan három eseményt is tömörítettek: a mágusok látogatása (Mt 2), Jézus megkeresztelkedése és a kánai menyegző (Jn 2). A mi egyházunkban vízkeresztkor a mágusok látogatására utal az evangélium, az Úr keresztelkedésének külön ünnepe van, a kánai menyegzőről A év 3. vasárnapján emlékezünk meg.

Te Krisztusban ma kinyilatkoztattad a nemzeteknek üdvösségünk titkát, hogy világosság áradjon rájuk, és amikor Fiad halandó testünkben megjelent, halhatatlanságának fényével újjá alkottál minket (vízkeresztű prefáció).

2. A húsvéti ünnepkör

Az emberek megváltásának és Isten tökéletes megdicsőítésének művét Krisztus főképp az ő húsvéti titka (*mysterium paschale*) által vitte végbe, amikor halálunkat halálával megtörte, és az életet föltámadásával megújította.

a) A nagyböjti idő (Quadragesima = 40.)

A nagyböjti idő célja húsvét ünneplésének előkészítése. Ma már nem kell böjtölni, csak hamvazószerdán és nagypénteken. A liturgia egyrészt a keresztségre készülőköt hangolja a húsvéti titok megünneplésére, a keresztyénységbe avatás különféle fokozatai által; másrészt fölkészíti rá a híveket is, akik visszaemlékeznek keresztségükre, és bűnbánatot tartanak (vö. SC 109). Nagyböjt kezdetétől a húsvéti virrasztásig nem mondunk alleluját.

Kegyesen megadod hívó népednek, hogy évről évre a megtisztult lélek örömeivel várják Húsvét szent titkának ünnepét: most többet imádkozzanak, buzgóbban gyakorolják az irgalmasság tetteit, s az újjászületés szentségei által az istengyermekség teljességére jussanak.

Te gyermekeid lelki tisztulására üdvös időt rendeltél, hogy szabaddá váljanak minden bűnös vágytól, és úgy használják a mulandó javakat, hogy többre tartsák az örök élet kincseit.

Te úgy akartad, hogy önmegtagadással dicsőítsünk téged, bűnös vágyainkat féken tartsuk, és a nélkülözőket segítve atyai jóságodat kövesük.

Testi bűjtölésünkkel a bűnt fékezed, fölemeled a lelket, szent erőt és jutalmat bőven adsz (nagyböjti prefációkból).

A nagyböjt időszaka hamvazószerdától nagycsütörtök estig, a mise kezdetéig tart. Ennek az időnek vasárnapjait sorszámozzuk, a hatodik vasárnap a nagyhét kezdete: virágvasárnap, az Úr szenvedésének vasárnapja (*Dominica in Palmis de Passione Domini*).

Már közeledik Üdvözítőnk szenvedésének és dicsőséges föltámadásának ünnepe, amikor örvendünk, hogy megtörte az ősi ellenség gögjét, és újra átéljük megváltásunk szent titkát (a szenvedés idejének prefációjából).

A nagyhét (*Hebdomada sancta*) rendeltetése, hogy emlékezzünk Krisztus szenvedésének eseményeire, amelyek a Jeruzsálembe való messiási bevonulásával kezdődnek.

Nagycsütörtökön reggel a püspök együtt misézik papjaival. Közben megáldja a szent olajokat, és megszenteli a krizmát.

b) A húsvéti szent háromnap (*Sacrum Triduum Paschale*)

„Az Úr szenvedésének és föltámadásának húsvéti szent háromnapja” az egész egyházi év tetőpontjaként tündöklök.

A szent háromnap a nagycsütörtökesti misével (*in Cena Domini*) kezdődik, középpontja a húsvéti virrasztás (*vigilia paschalis*), befejezője húsvétvasárnap (*Dominica Paschae in Resurrectione Domini*) vecsernyéje.

Nagycsütörtökön este az utolsó vacsorára emlékezünk, kiemelkedő részlete a lábmosás (a liturgikus szín fehér); Nagypénteken délután az Úr szenvedésére és megváltó kereszthalálára (a liturgikus szín piros).

Húsvét vigíliáját szombaton sötétedés után kell kezdeni, vasárnap hajnal előtt be kell fejezni. Ezen az éjszakán az Egyház virrasztva várja Krisztus föltámadását, és szentségek kiszolgáltatásával ünnepli.

c) A húsvéti idő (*tempus paschale*)

A húsvétvasárnaptól pünkösdig tartó 50 napot ujjongó örömben üljük meg: egyetlen ünnepnapként, sőt „nagy vasárnapként” (Szent Athanasios). Ezeket a napokat az *Alleluja* gyakoribb éneklése jellemzi. A húsvéti idő vasárnapjai húsvét vasárnapjainak számítanak.

Ő az igazi Bárány, aki elvette a világ bűneit, halálunkat halálával megtörte, és föltámadásával új életet szerzett nekünk.

A világosság fiai lettünk, és örök életre születünk általa, a mennyország ajtaja kitárul nekünk, mert Fiad halála óta a mi halálunk sem reménytelen elmúlás, és föltámadása által új életre támadunk.

Ő szüntelenül följánlja értünk életét, és színed előtt állandóan pártfogol minket; fölláldozva önmagát nem hal meg soha többé: halálában lett örökkön élő áldozat.

Megsemmisült a múlt, az elesett világ újra éled, és életünk teljes épségét visszanyerjük Krisztus által.

Odaadta érettünk életét, a régi áldozatok helyett kereszthalála lett a tökéletes áldozat, üdvösségünkért följánlva önmagát, ő lett a főpap, az oltár és az áldozati Bárány (húsvéti prefációk).

Húsvét után a 40. napon ünnepli világszerte az Egyház Urunk mennybemenetelét (*ascensio*). Ahol ez nem állami ünnep, miként nálunk is, ott át kell tenni húsvét 7. vasárnapjára.

Urunk Jézus Krisztus, dicsőséges királyunk a bűnt és a halált legyőzte, és az angyalok csodálatára fölment a mennybe, hogy Istennél értünk, emberekért közbenjárjon, ítélje a világot és uralkodjék rajta. Ő nem azért távozott, hogy magára hagyja az esendő embert, sőt reménységgel tölt el minket, titokzatos testének tagjait, hogy követhetjük a mennybe, ahová mint az Egyház feje és az élet szerzője érkezett.

Ő föltámadása után tanítványainak valóságosan megjelent, majd szemük láttára fölemelkedett a mennybe, hogy isteni életét megossza velünk (a mennybemenetel prefációiból).

Az Urunk mennybemenete utáni köznapok – pünkösd szombatjáig bezárólag – a Vigasztaló Szentlélek eljövételét készítik elő.

3. Az „évközi” idő

A húsvéti és a karácsonyi időn kívül van még 33-34 hét az év folyamán. Ilyenkor Krisztus titkát nem valamely külön szempont szerint ünnepeljük, hanem éppen a maga egész teljességében, kiváltképp a vasárnapokon.

Az évközi (*per annum*) idő az Urunk megkeresztelésének ünnepét követő hétfővel kezdődik. Tart egészen a nagyböjt előtti keddig bezárólag. Majd újra kezdődik a pünkösdvasárnapot követő hétfőn, és az adventi első vasárnap első vecsernyéjének kezdetével zárul.

Naptár

A liturgikus év ünneplési rendjét a **Calendarium** irányítja; az általános naptárt az Egyház az egész római rítus számára írja elő, a részleges naptárt valamelyik helyi egyház vagy szerzetescsalád használatára állapítja meg.

Az *általános* naptár tartalmazza azokat az ünnepeket, amelyeknek tárgya az üdvösség misztériuma, másrészt az egyetemes jelentőségű szentek ünneplését, vagy azokét, akik jól szemléltetik az életszentség általános és megszakíthatlan valóságát Isten népében (vietnami és ugandai vértanúk, királyok és rabszolgák).

A *részleges* naptárak (egyházmegye, szerzet, templomok) a szűkebb kört érintő ünnepléseket szervesen kapcsolják az általános ünnepkörbe.

A zsoltosma

Isten népének hivatalos és közösségi imája. Ősi keresztény hagyomány alapján olyan a *Liturgia Horarum* szerkezete, hogy Isten dicséretével a nap és az éjszaka egész tartamát megszenteli. Előkészíti az eucharishtiát, és kiterjeszti annak dicséretét és hálaadását a nap különböző óráira.

Krisztus ebben is papi tisztét gyakorolja. Az emberek megszentelődnek és Istennek méltó dicséret adatik.

Külön megbízás alapján **hivatottak** a zsoltosma végzésére a püspökök és presbiterek, valamint a diakónusok és a szerzetesek. Ajánlatos, hogy a hívek is imádkozzák, legalább vasárnap és ünnepnapokon, a papokkal együtt vagy maguk között, de akár egyénileg is.

Az **imaórák** úgy épülnek föl, hogy a bevezető himnusz után mindig zsoltározás következik. Ezt hosszabb vagy rövidebb szentírásolvasás váltja föl. Végezetül könyörgések hangzanak el. Igen előnyös, ha a zsoltosmát éneklik az egyes részek jellegének megfelelően.

A mindennapi zsoltosma két sarokköve a **reggeli és esti dicséret** (*laudes matutinae et vespertinae*). A reggeli dicséret célja és rendeltetése a korai órák megszentelése, emlékeztet az Úr föltámadására is. Az esti dicséretet alkonyatkor mondjuk, emlékeztet Krisztus áldozatára is. A három zsoltárt és a rövid olvasmányt követően reggel a *Benedictus*, este a *Magnificat* evangéliumi kanticum hangzik el. Befejezésül következnek a fohászok a Miatyánkkal és a zárókönyörgés.

Gazdagabb elmélkedési anyagot nyújt az **olvasmányos imaóra**. Itt a három zsoltárt egy biblikus és egy patrisztikus olvasmány követi. Ünnepeken Tedeumot is éneklünk.

Hagyományosan három óránként végezték a kishórákat, ma csak egy **napközi imaóra** kötelező. A nap utolsó imádsága, nyugovóra térés előtt a **completorium**. Ebben is van egy evangéliumi ének: a *Nunc dimittis*. Legvégén Mária-antifonát szokás énekelni.

A legtöbb imaóra misével is kapcsolható.

A zsoltárok

A zsoltárokból már eredetüknél fogva olyan erő van, amellyel az ember lelkét Istenhez emelik, de csak homályos képét tükrözik az idők teljességének. Aki zsoltározik, megnyitja szívét annak az érzelmenek, amelyet sugall a zsoltár, irodalmi műfaja szerint. Az Egyház nevében zsoltározva mindig találhatunk okot öröme vagy bánatra. De ügyeljünk a teljes, főleg a messiási értelemre: kihallható belőlük az Atyához kiáltó Krisztus, a Fiúval beszélő Atya, sőt az Egyház, az apostolok vagy a vértanúk hangja.

A Zsoltárok könyve Izrael vallásos énekeinek gyűjteménye. A jeruzsálemi szentély istentiszteletét gazdagították. Szerzőik személye és a szerzés konkrét indítéka a több száz éves közösségi alkalmazás folytán elhomályosult. Többnyire hangszeres kísérettel énekeltek, erre utal görög-latin nevük: a *psalmus* (ψαλλειν = penget).

Irodalmi műfajuk lehet himnusz (a Sion-hegyi templomnak és Jahve királyságának ünneplése), kollektív vagy egyéni könyörgések avagy a szenvedés zsoltárai, hálaadás (KI L'OLAM CHASZDÓ=mert örökké irgalmas). Minket különösen érdekelnek a királyi és messiási zsoltárok, amelyeket az őskeresztények Jézusra értelmeztek (a Ter 14-re épülő 110. zsoltárt négyszer idézi az Újszövetség). Jézus szenvedéséhez lásd a 22. és 69. zsoltárt. Föltámadásának igazolására az ApCsel és a Zsidóknak írt levél idéz bőven zsoltárokat.

A liturgia és a művészetek

A szent zene és az ének

Az egyetemes egyháznak ránk hagyományozott zenéje fölbecsülhetetlen értékű kincs. A szent szövegeket kísérő dallam az ünnepélyes liturgiának szükséges és a teljességhez tartozó része. A zsoltárok szerzése és éneklése szorosan kapcsolódott az ószövetség liturgikus ünnepléseihez. Az Egyház folytatja és továbbfejleszti ezt a hagyományt (Ef 5,19). *Quis cantat, bis orat* = aki énekel, kétszeresen imádkozik.

A szent zene annál szentebb lesz, minél szorosabban kapcsolódik a liturgikus cselekményekhez: bensőségesebben fejezi ki az imádságot, növeli a lelkek egységét, gazdagítja és ünnepélyesebbé teszi a szent szertartásokat.

Az Egyház a gregorián korálist tekinti a római liturgia sajátos énekének. A szent zene és ének többi fajtája, főleg a polifónia sincs kizárva az istentiszteletekből, csak feleljen meg mindenben a liturgikus cselekmény szellemének.

A vallásos népeket is gonddal kell ápolni, hogy velük fölhangozhassék a hívek éneke. A nép énekét a mai ember igényeihez mért új szerzeményekkel is elő kell mozdítani.

Nem tartható minden dallam, ének és zene egyformán alkalmasnak az imádság elősegítésére és Krisztus misztériumainak kifejezésére. Gondosan meg kell válogatni a helynek és a közösség jellegének megfelelő hangszereket és azok számát, hogy áhítatot keltsenek, és ne legyenek szerfölött zajosak.

A latin egyházban nagy megbecsülést élvez az orgona. Hangja csodálatos módon tudja fokozni a liturgia ünnepélyességét, és a lelket nagy erővel emeli Istenhez és az égiekhez. Szabad más hangszereket is igénybe venni az istentiszteleteken, amennyiben azok alkalmasak a szent használatra, megfelelnek az Isten háza méltóságának, és a hívők épülését valóban előmozdítják.

A szakrális művészet

A vallásos és szakrális művészet Isten végtelen szépségére figyel, azt akarja lehetőségei szerint emberi alkotásban kifejezni.

Az Anyaszentegyház ezért mindenkor barátja volt a képzőművészeteknek, nemes szolgálatukat szüntelenül igénybe vette, és művészeket nevelt, hogy az istentisztelethez tartozó tárgyak igazán méltóak, díszesek és szépek legyenek, igazán jelezzék és tükrözzék a mennyei valóságokat, emeljék az istentisztelet fényét.

Az Egyház semmiféle művészeti stílust sem tekintett sajátjának; ellenkezőleg befogadta minden korszak kifejezési formáját. A mi korunkban is biztosítani kell az Egyházban minden nép és földrész művészeti szabadságát.

Inkább kell törekedni a nemes szépségre, mint a hivalkodó költekezésre. A püspököknek távol kell tartaniuk olyan műalkotásokat, amelyek ellenkeznek a hittel, az erkölcsökkel és a keresztény érzülettel, és amelyek a józan vallásos érzést sértik.

A templomokban szabad szent ábrázolásokat elhelyezni, amelyeket a hívők tiszteletben részesítenek. Csak legyenek ezek mérsékelt számban, legyenek megfelelő rendben elhelyezve, ne okozzanak a keresztény népben megütközést, és ne adjanak alkalmat helytelen jámborságra.

A templomok

A templom története

A templom eredendően „Isten háza” és sokszor egy imádkozó közösség otthona is. Nemcsak védelmet nyújt, hanem áhítatra is hangol. Aki templomban imádkozik, sosincs egyedül: nemzedékek imádkozó kara veszi körül, a templom közös áhítat hordozója.

Izrael szabadulásakor Isten először sátrat építtetett magának, abban kísérte a vándorló népet (jelenlétét felhő- és tűzoszlop jelezte). Később Salamon király Jeruzsálemben a Sion hegyen hatalmas kő- és fatemplomot épített. Ez lett a választott nép vallási életének központja. A Kr. e. VI. században lerombolták, de a babiloni fogság után újjáépült: az új templom falai közé fogadja majd a Messiást (=massiah, krisztosz, fölkent).

Jézus és tanítványai a Heródes által renovált templomot látogatták (Mk 13,1-2). Jézus nyilatkozata szerint az ószövetség templomostul elavult (Jn 4,20-25), a templom lerombolásáról és újjáépítéséről szóló talányos jövendölése közismertté vált (Mk 14,58). Isten új temploma azonban maga a megtestesült Fiúisten (Jn 2,20), Jn 1,14 szerint életével beteljesült az Isten velünk lakása: „az Ige testté lett és köztünk sátorozott”.

A jeruzsálemi templomot Kr. u. 70-ben végleg lerombolták a rómaiak. A mennybe ment Jézus megígérte, hogy velünk marad a világ befejezéséig (Mt 28,20). A mi templomainkat Krisztus jelenléte teszi igazán templommá: Isten és ember találkozóhelyévé. Az a közösség, amely Krisztus által fordul Istenhez: a keresztény egyház (*christianus*, id = üdvösség). Tagjai élő kövekként épülnek be az egyetlen Templomba: Krisztus misztikus Testébe.

A templomok elrendezése és felszerelése a miséhez

A templomok, ahová Isten népe összegjön az eucharisztia ünneplésére, legyenek alkalmasak a szent cselekmény végzésére és a hívek tevékeny bekapcsolódásának biztosítására. Legyenek méltóak, szépek, és a természetfölötti valóságok jelei, jelképei. Az Egyház mindig igényli a művészetek nemes szolgálatát.

A szent épület már *belső elrendezettségében* is szemléltesse az ott egybegyűlt közösség hierarchikus jellegét, biztosítsa mindenkinek az őt megillető helyet, és segítse elő kinek-kinek saját föladata kellő végzését.

A pap és a segédkezők a **presbitériumban** foglalnak helyet: ezt meg kell különböztetni valamilyen kiemeléssel, vagy különleges kiképzéssel és díszítéssel a templom hajójától. Olyan tágas legyen, hogy benne a szent szertartásokat akadálytalanul lehessen végezni.

Az **oltár**, amelyen jelenvalóvá lesz a keresztdozat a szentségi színek alatt, egyben az Úr terített asztala is; a misén ehhez hivatalos az Isten népe, hogy része legyen benne; az oltár a középpontja annak a hálaadásnak is, amely az eucharishtiában nyeri el tökéletességét.

A *főoltár* lehetőleg elmozdíthatatlan és fölszentelt oltár legyen, amelyet a faltól elválasztva úgy kell fölláttatni, hogy könnyen körüljárható legyen, és a néppel szemben lehessen misézni. Olyan helyet foglaljon el, hogy valóban központ legyen, amelyre önként ráirányul a hívők egész közösségének figyelme.

Az elmozdíthatatlan oltár fedőlapja (*mensa*) ősi szokás szerint természetes kőből készül. Az oltár alá vértanúk vagy más szentek ereklyéit helyezik.

Az oltáron legyen terítő, a gyertyákat művészi összhangban helyezték el az oltáron vagy az oltár körül úgy, hogy ne akadályozzák a híveket a látásban. Vagy az oltáron, vagy az oltár közelében legyen jól látható kereszt.

Egyéb oltár minél kevesebb legyen, és lehetőleg a templom hajójától valamiképpen elválasztott kápolnában helyezték el.

Az ünneplést vezető **pap ülőhelyének** jeleznie kell, hogy ő a közösség előjárója, és főadata az imádság irányítása. A papi szék legalkalmasabb helye a néppel szemben a presbitérium tengelyében van. A trónszéknek még a látszatát is kerülni kell. A segédkezők ülőhelyét úgy kell elhelyezni, hogy a rábízott föladatot ki-ki könnyen teljesíthesse.

Illő, hogy Isten igéjének hirdetésére szilárd **ambó** szolgáljon. Úgy kell elhelyezni, hogy a hívek jól láthassák és hallhassák azokat, akik az ige liturgiában szolgálatot teljesítenek. A korszerű technika segítségével biztosítani lehet a jó hallhatóságot.

Célszerű, hogy a **templomhajóban** székek vagy padok álljanak a hívek rendelkezésére. Magánszemélyeknek nem szabad fönntartani ülőhelyeket.

Az **énekkart** úgy kell elhelyezni, hogy kitűnjék: igazi része a hívők egybegyűlt közösségének, és benne különleges föladatot tölt be. Az orgonát és a többi engedélyezett hangszert úgy helyezték el, hogy mind az énekkarnak, mind az éneklő népnek segítségére lehessenek, és amikor önálló szerepet töltenek be, mindenki jól hallhassa azokat.

Nagyon ajánlatos, hogy az *oltáriszentséget* külön kápolnában őrizték, amely alkalmas a szentségimádásra és a magánáhítatra. Ha ez nem valósítható meg, akkor előkelő és szépen díszített helyen legyen, szilárd, biztonságos tabernákulumban.

Az Úr, a Szent Szűz és a szentek ábrázolásai ne vonják el a hívek figyelmét a szent cselekményekről. Általában: a templom díszítése és berendezése mindenben szolgálja az egész hívő közösség áhítatát.

A templom *berendezése* inkább a nemes egyszerűség jegyében történjék, és ne a pompát szolgálja. A díszítésre szánt elemek megválasztásában ügyelni kell azok valóságára, és arra kell törekedni, hogy szolgálja minden a hívők vallási műveltségét és a szent hely méltóságát. Gondoskodni kell az egybegyűlt hívők megfelelő kényelméről is (WC).

Külön kihívást szokott jelenteni a művészeknek és iparosoknak a keresztelőkút, a gyóntatószék, a keresztút, a torony és benne a harang megalkotása.

Liturgikus használati tárgyak

Három alapszabály: 1. Jól feleljenek meg rendeltetésüknek. 2. Az igazi művészettel jól összeegyeztethető a nemes egyszerűség. 3. Előnyben részesítendő a nemes, tartós és a szakrális használatra alkalmas anyag.

1. A szent edények

sorában (ampolna, füstölő, tömjéntartó) kiemelkedik a misézőkehely és az áldoztató edény. Ezek foglalják magukba a bort és kenyeret, amelyet a papok fölajánlanak, konszekráltnak és áldozáskor kiosztanak.

A kehelynek kupája olyan anyagból legyen, amely a folyadékot nem issza be. A talpazat lehet más, szilárd és méltó anyagból. Az áldoztató edények (cibórium, paténa, pyxis, téka, monstrancia) készülhetnek bármilyen, azon a vidéken nagyra értékelt anyagból. A rozsdásodó fémből készült edényeket belül aranyozni kell.

2. A liturgikus ruhák

Az istentiszteleteken a szolgálatok különbözőségét a szent ruhák különbözősége érzékelteti.

Bármely rangú szolgálattelvőnek közös szent ruhája az alba, amelyet derékban cingulus szorít össze, ha szükséges. Ha nem takarja megfelelően a nyak körüli részt, vállkendőt kell venni alája. Némely alkalommal helyettesíthető karinggel.

A miséző pap öltözéke a miseruha (*casula*), amelyet az alba és a stóla fölé kell fölvenni. A diakónus saját ruhája az albára és stólára vett *dalmatika*. A pap nem teszi keresztbe *stólája* szárait, a diakónus viszont a bal válláról átlósan vezeti azt a jobb oldalra, és ott rögzíti.

Palástot (*pluviale*) vesz magára a pap körmenetekre és más szent cselekményekre.

A szent ruhák szépségét és nemességét nem a díszítések sokasága biztosítja, hanem a fölhasznált anyag és annak szabása.

A szent ruhák **színének** különbözősége érzékelteti az ünnepelt hittitok sajátos jellegét, és külsőleg is szemléletessé teszi az egyházi évhez igazodó keresztény életet.

a) Fehér színt használunk a húsvéti és karácsonyi időszakban, az Úr ünnepein, kivéve a szenvedésre vonatkozókat; Szűz Mária, az angyalok és a nem vértanú szentek ünnepein és megemlékezésein (nov. 1., jún. 24., dec. 27., febr. 22., jan. 25.).

b) Piros színt használunk virágvasárnap, nagypénteken, pünkösdkor, az Úr szenvedésének ünnepein, az apostolok és evangélisták, valamint a vértanúk ünnepein.

c) Zöld színt használunk az évközi zsoltosmákon és miséken.

d) Viola színt használunk advent és nagyböjt idején, és tetszés szerint a halotti zsoltosmákon és a gyászmiséken.

e) Fekete szín alkalmazható a gyászmiséken.

f) Rózsaszín vehető advent III. és nagyböjt IV. vasárnapján.

3. Főpapi jelvények

Azoknak az egyházi személyeknek vannak fönntartva, akik valóban püspökök vagy pedig külön joghatósággal bírnak.

Pásztorbot (*baculum*) – érseki kereszt (körmeneten viszik előtte) – ferula (a pápa keresztben végződő pásztorbotja).

Püspöksüveg (*mitra*, *infula*) – tiara (pápai hármaskorona; a Zsinat óta nem viselik). Egyéb fejfedők: *pileolus* (pápa, püspökök és valóságos prelátusok jellemzője), *birétum* (az új liturgikus könyvek már nem ismerik).

Mellkereszt (*crux pectoralis*, *pectorale*).

Püspökgyűrű (*anulus*) – a pápa halászyűrűje (pecsétgyűrű).

Pallium (*pallion*-köpeny): keskeny fehér gyapjúszövet csík, amely a nyakat gallérként veszi körül; elől-hátul lelógó két szárral, összesen hat kis fekete kereszt van beszőve, tűvel rögzítik a miseruhához. A tiara letétele óta a pápa a pallium átvételével foglalja el a római katedrát. Az érsek egyháztartományán belül használhatja.

Liturgikus kesztyűk, harisnyák, cipők tetszés szerint használhatók.

A tökéletesség útja

A keresztény aszkétika alapfogalmai²⁸

A tökéletesség

Tökéletes az, aki/ami hibátlan, teljesen megfelel az eszménynek, normának vagy mintának. Jézus szemrebbenés nélkül megkívánja tanítványaitól: „Ti legyetek tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5,48). E kijelentés előtt a szent szövegben az ellenség szeretetéről van szó: a mennyei Atya fölkelte napját gonoszokra és jókra, esőt ad igazaknak és bűnösöknek. Nem közömbösségből, hanem mindenkire kiáradó jóindulatból.

Az Apostol szerint a tökéletesség köteléke a szeretet (Kol 3,14): minden erényt magában foglal. Szent Pál már azokat is tökéletesnek mondja, akik hozzá hasonlóan a tökéletességre törekszenek (vö. Fil 3,12-15).

A keresztény hagyomány olykor csak a szerzetesektől vagy a papoktól várta el a tökéletességet. Ámde a II. vatikáni zsinat világosan megfogalmazta: az Egyházban mindenki hivatott a szeretet tökéletességére. „Bármilyen rendű-rangú keresztény ember meg van híva a teljes értékű keresztény életre és a tökéletes szeretetre” (LG 40).

Az ember magától nem tehet eleget ennek a meghívásnak. Krisztus azonban a Szentlélek működése révén mindenkit tökéletessé tehet, aki csatlakozik hozzá. Minthogy tökéletesedésünket Isten kegyelmének átalakító erejétől várjuk, mindenekelőtt meg kell szabadulni az önzéstől, különben az ember a felebaráti szeretetet alárendeli vélt tökéletesedési folyamatának.

A tökéletesség eszmény, és az is marad. Nem állapot, hanem a végső időig tartó, soha meg nem szűnő mozgás. A vallási hagyomány ezért beszél a tökéletesség *útjáról*.

Az út

Az út jelentheti a megtett utat vagy útszakaszt, de azt a többé-kevésbé tervszerű haladást vagy eljárást is, amivel az ember tesz, megismer vagy megvalósít valamit. De az út-elképzelés közel áll mindenhez, aminek kezdete és vége van. Ez mindenekelőtt **életutunkra** vonatkozik, de sok-sok egyéni élet ösvénye az emberiség egyetlen nagy útjába torkollik. Úgy képzeljük, hogy az idő múlásával mindannyian úton vagyunk, haladunk valami felé.

Az út/válaszút-gondolat az ember erkölcsi ábécéjéhez tartozik („Két út van előttem, melyiken induljak?”). A Biblia is ismeri az igazak és bűnösök, az igazság és hazugság útja közti választást. Az 1. zsoltár szerint:

*„Boldog ember, aki nem megy a gonoszok tanácsa szerint,
aki nem áll a bűnösök útján,
és nem ül a hetvenkedők közé.
Olyan, mint a víz partjára ültetett fa...
Nem így a gonoszok,
pelyvához hasonló, amelyet elsodor a szél...”*

²⁸ Ebben a részben fontos forrás Christian Schütz: A keresztény szellemiség lexikona. Bp. 1993. Szent István Társulat.

Aki Isten útján jár, megtartja parancsait, teljesíti akaratát; míg a bűn egyik leggyakrabban használt képe az eltévelyedés (vétkezik, aki letér a jó útról, félrelép, kisiklik az élete).

Az ember **kapcsolatait** is az út képzetével társítja. Így úton vagyunk Isten, a másik ember és önmagunk felé.

Az Újszövetségben Jézus nemcsak rámutatott az üdvösség szűk és a kárhozat széles útjára (Mt 7,13-14), hanem önmagát nyilvánította az Útnak (Jn 14,6). Ő olyan értelemben út Istenhez, hogy ő maga az igazság és az élet. Jézusban eggyé válik az, ami más vallásokban szétesik: az Istent kereső ember célja és e cél eléréséhez vezető út. A hívő számára Krisztusban máris megnyílt az út Istenhez és máris élete van Krisztus által. Az ő tanítását is útnak emlegetik (ApCsel 16,17; 18,25-26).

„A Sziriusz van tőlem távolabb
Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg?
Ó, jaj, barátság, és jaj, szerelem!
Ó, jaj, az út lélektől lélekig!”

(Tóth Árpád).

Az ószövetségi bölcs is férfi és nő kapcsolatát mondja a legtalányosabb útnak: „*A sas útja a levegőben, a kígyó útja a sziklán, a hajó útja a tengeren, a férfi útja a lányhoz*” (Péld 30, 19). Szent Pál a szeretet mindennél magasabb útjára invitál (1Kor 12,31).

Szívesen útnak ábrázolják ma az ember magára találását is. Csak kereséssel, küzdelemmel és kérdéssel jut el az ember a saját énjéhez. A saját út kereséséhez hozzátartozik az örökségekkel való szembenézés is (a járhatatlan utak elhagyása). Csak a maga útját járva juthat ki ki önmagához. Még ha vannak is útítársak, segítő útmutatások és ismeretek, az utat végül is magának kell végigjárnia mindenkinek.

Isten a saját utunkon közeledik hozzánk: találkozik az emberrel, útjára állítja, föltárja előtte az utat és elkíséri az úton.

Krisztus követése

A gazdag ifjúnak Jézus azt mondta: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van és add a szegényeknek: kincsed lesz a mennyben. És jöjj, kövess engem” (Mt 19,21).

Akiket Jézus követésére hívott (halászok, vámosok), azok együtt éltek vele a konkrét hétköznapiak összességében: vele vonulnak vándorlásaiban, osztották életföltételeit, és bekapcsolódtak messiási földadatába. Ilyen együttvándorlásra Jézus szabad választásból hívott tanítványokat, de nem minden hallgatóját. Mivel ugyanazt a földadatot szánta nekik, ami az övé volt, életük is külső föltételeiben hasonlítani fog az övéhez. Ellenállásba és elutasításba fognak ütközni, mint ő (Mt 10,25), szegénységben és hontalanságban kell élniük (Mt 8,19k). Viselkedésükben utánozniuk kell Jézust (Mk 10,43-45).

A názáreti rabbival csak kevesen élhettek személyes életközösségben, a föltámadott és fölmagasztalt Úrhoz azonban mindenki csatlakozhatott szellemi-lelki utánzásra. Szent Lukács evangéliumában már így olvassuk: „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét minden nap, és kövessen engem (Lk 9,23).

A keresztény élet Szent Pálnál is élet Krisztusban, Jézus sorsának utólagos végrehajtása: mivel Krisztusban meghaltunk, élnünk is kell vele (Róm 6).

A követést egyre inkább utánzásnak értelmezik (Jn 13,15.34; 15,12) Nem külső életföltételeit kell ismételni, hanem Jézus érzületét átvenni (Fil 2,5). Ennek tartalma a szeretet, önküiresítés, engedelmesség. Az 1Pt 2,21 egybekapcsolja követés és utánzás eszméjét: „Krisztus példát hagyott nektek, hogy nyomait kövessétek.”

Az ember nem lehet keresztény anélkül, hogy ne akarná Krisztust követni.

A kereszt útján

Jézus világosan beszélt: „Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét és kövessen engem” (Mk 8,34). Tanítványai vele együtt a bőruket vitték a vásárra (vö. Jn 11,16), de szívük mélyén nem hitték, hogy Krisztus útja a bitófán végződik. Az Úr föltámadásának hirdetésével rájuk is várt a gyalázatos kivégzés, de megtapasztalták a megfeszített Jézus vonzerejét (Jn 12,32). Szent Pál szerint a kereszt hirdetéséből a meghívottak fölismerik Isten erejét és bölcsességét (1Kor 1,24). Jézus követése magában foglalja az önfeláldozást a vértanúságig. Radikális gondolkodásmódot követel: az életet elvesztésével kell megnyerni (Mk 8,35), követni kell a búzamaz törvényét (Jn 12,24).

Az Egyház mai tudatában a kereszt nem csupán arra emlékeztet, hogy Krisztus keserves kínhalált halt értünk, hanem hangsúlyozza, hogy minden ember életében jelen van a szenvedés, a kudarc és a halál, de ezt a hívő embernek Krisztus keresztjének fényében, annak ereje által föl kell dolgoznia. Mindenkinek megvan a maga baja. De a húsunkba vágó szenvedés akkor lesz kereszt, ha az Úr szenvedésére és halálára vonatkoztatjuk, amiatt hordozzuk. Épp a kereszt súlya alatt a hívőben gerjedez a Szentlélek öröme, ízleli a halálban a föltámadás magvát, irigylendő sorsnak ismeri föl a vértanúk halálát.

„Most örömmel szenvedek értetek, és húsomban kiegészítem azt, ami még hiányzik a Krisztus gyötrelmeiből, testének javára, ami az egyház” (Kol 1,24)

Igen sokan Urunk szenvedésének fölidézésekor nem a maguk szenvedésével, hanem embertársaik szenvedésével azonosítják a keresztet. De amikor a más ember keresztjén szomorodik el valaki, élményének dinamizmusa nem a meddő szomorúságba, hanem a szenvedés okával szembeforduló küzdelem felé viszi őt.

Az új kereszt szemlélet fontosnak tartja, hogy szeretetszolgálatunk észszerű, hasznos, eredményes is legyen. Célunk nemcsak az örök üdvösség biztosítása, hanem az élet szerves egészének emberibbé tétele. A keresztény *orthopraxis* két ellentétes fölhívása: örömmel viselni a szenvedést és harcolni ellene.²⁹

A keresztút hagyományos, főleg a nagybőjt folyamán végzett ájtatosság, amellyel a hívek 14 stáción, állomáson át énekelve, imádkozva, elmélkedve végigjárják Krisztus szenvedésének útját. A zárándokok, akik fölkeresték a jeruzsálemi szenthelyeket, kezdettől fogva követték Jézus szenvedésének útját. A XV. században a ferencesek ebből a zárándok szokásból lelki zárándoklatot csináltak.

A 14 stációból nyolcat az evangélisták említenek, a többi a hívő áhítat csatolta hozzájuk: három elesés a kereszt súlya alatt, Veronika kendője, találkozás Máriával. 1700 körül vitték be a keresztutat a templom belsejébe. Az állomásokat a falon kereszttel, képekkel vagy plasztikákkal jelezték. Újabban sokhelyütt a föltámadásról szóló 15. stációval fejezik be.

Az önmegtagadás

„Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát...” Önmegtagadásról beszélni ma népszerűtlen, szívesebben hallanak önmegvalósításról. – Az önmegtagadás nem aszketikus teljesítmény, hanem a Jézushoz fűződő kapcsolat kifejezése: „Krisztussal keresztre feszítettem. Élek, de már nem én, hanem él bennem Krisztus” (Gal 2,19-20).

Mostani egyensúlya vesztett helyzetében az ember lengő ingához hasonlít, amelyet csak ellentétes irányú ütésekkel lehet egyenesbe hozni. Ezért van szükség önmegtagadásra: lemondani kívánságainak teljesüléséről olyankor is, ha az nem bűn, de valamiképpen akadályozza a tökéletes szeretetet.

²⁹ A kereszt teológiájának jeles magyar művelője Alszegehy Zoltán SJ volt.

Az önmegtagadás valójában igazi, Isten tervezte énem igenlése. Véges energiakészletem elfecsérlése helyett így hasznosítom akaraterőm, és megteremttem a belső szabadságot; különben testem, szeszélyeim vagy a külső körülmények rabságába kerülnék (a rakétának ki kell szakadnia a Föld vonzásából, utána már akárhová elmegy az űrben).

Áldozatok nélkül nem születik nagy teljesítmény sem a tudományban, sem a művészetben, de még a sportban sem. Egészségünk óvása éppúgy megkívánja az önmérséklést, mint a családok és a társadalom békéje.

A közhiedelem az aszkézis lényegét a kényelmetlenségek szándékos keresésében, beteges önkínzásban sejtí. A szó maga gyakorlást jelent. Ha életemet értelmes célra akarom szentelni, kell tudni uralkodni magamon: ennek érdekében tervszerűen edzem erkölcsi képességeimet is (1Kor 9,24-27).

Jó gyakorlási alkalmak:

1. napirend: pontos fölkelés, játékot vagy olvasást időpontra abbahagyni;
2. étkezés: válogatás, bírálgatás, mohóság ételben-italban, dohányzás (Chesterton: „Istennek azzal köszönjük meg a sört és a burgundit, hogy nem isszuk le magunkat”);
3. iskola: figyelés, fegyelmezettség;
4. társaság: szellemeskedés, hangoskodás, föltűnésvágy, kíváncsiság, fecsegés, nevetés, ellenszenv, harag (haragos szót egy ideig ki nem mondani);
5. sport és játék: bajtársias viselkedés, uralkodni unalmon és fáradtságon, fájdalmak elviselése, kényelmesség leküzdése.

A vértanúság

„Tanúim lesztek” – ígérte meg Jézus övéinek. Nem titkolta, hogy ez a tanúságtétel az élet fölládozását is kívánhatja. Az Egyház számtalan szent férfi és nő példáját mutatja be, akik kitartottak Jézus tanítása és az erkölcsi igazság mellett, halálig. Inkább választották a halált, mint az igazság megtagadását vagy egyetlen halálos bűnt. Azzal, hogy az Egyház oltárra emelte őket, igaznak nyilvánította ítéletüket, mely szerint Isten szeretete kötelező módon magába zárja az Ő parancsainak megtartását, még a legsúlyosabb körülmények között is, és tiltja ezek elárulását, akkor is, ha ezzel valaki megmenthetné az életét (*Veritatis splendor* 91).

Ha valaki halálig beveti magát a hitért és erkölcsért, ezzel hatékony tanúságot tesz az emberek előtt hitének fontosságáról. Az önkéntes lemondás a legnagyobb értékről, ti. az életről: a szeretet legszebb megvalósítása. Olyan hitelessége van, amely a pusztá szónak nem jár ki.

A vértanú tanúságot tesz a meghalt és föltámadt Krisztusról, akivel a szeretetben egyesül. A vértanúság az erkölcsi igazság melletti tanúságtétel csúcsa, amelyre viszonylag kevesen hivatottak, de mellette van egy olyan tanúság, amelyre az összes keresztényeknek készen kell lenniük, akár szenvedések vagy súlyos áldozatok árán is. (KEK 2473-74).

Haladás a tökéletesség útján

A tökéletesség fokozatai

A keresztény hagyomány különböztet kezdők, haladók és tökéletesek között, beszél a tisztulás, megvilágosodás és egyesülés útjáról. Nagy Szent Terézia szerint a belső várkastélynak hét termén kell áthaladni.

„A lélek kastélyában az első helyiségben azok a lelkek vannak, akiket még nagyon lefoglal a világ. Van vágyuk a jóra, imádkoznak is néha, de lelküket a világ ezerféle gondja tölti el... Ezek össze akarják egyeztetni a jámbor életet a világ örömeivel...”

A kezdők dolga, a tisztulás útja tehát megkívánja a szabadulást a világtól. Ezt ajánlja Szent János is: „Ne szeressétek a világot, sem azt, ami e világban van. Ha valaki szereti a világot, abban nincs az Atya szeretete. Minden, ami a világon van: a test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kevélysége, nem az Atyától van, hanem a világtól van. De elmúlik a világ és annak kívánsága. Csak aki megteszi az Isten akaratát, marad meg örökké” (1Jn 2,15-17).

A test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kevélysége: ezek volnának minden bűn gyökere. A középkori moralistáktól emlegetett hét főbűn ezek kibővítése (Dante Purgatóriumában ezektől kell szabadulni egy hétlépcsős hegyen). A főbűnöket nem a leg súlyosabb vétkeknek tartották, hanem minden bűn forrásának.³⁰

„A hét főbűn”

1. Kevélység

Hajlam saját kiválóságunk rendezetlen igénylésére. Ellentéte az alázatosság: önmagunk helyes értékelése, beleértve hibáink ismeretét, függő léhelyzetünk elismerését, és a készséget a meg nem érdemelt elismerés elhárítására.

A kevélység közvetlen származékai: az elbizakodottság (olyasmibe fogni, ami meghaladja teljesítőképességünket); a törtetés (meg nem érdemelt méltóságokra vagy meg nem szolgált kitüntetésekre); dicsőséghajhászás (vélt vagy valódi kiválóságok híresztelése, főképp mások jelentőségének elhomályosításával).

A kevélység a helyes önbecsülés eltévelyedése. A becsületnek megvan a helye a világrendben. De az ember időnként elfelejti, hogy minden tisztelet és dicsőség Istent illeti, aki minden jónak adója, és sokszor Istentől függetlenül keresi a maga dicsőségét. Vannak hiú emberek, akik saját jótulajdonságaikkal tetszelegnek. Az önző emberek cselekedeteinek célja önmaguk. A csökönyös elbizakodottság és a nagyravágyás megszállottá tehet. A gögös ember annyira el van telve magával, hogy képtelen észrevenni hibáit és hiányait, és ezért a gyógyításnak, a javulásnak még a lehetőségeit is elzárja maga előtt.

³⁰ A főbűnök hagyományos felsorolása:

1. superbia (gőg, kevélység, nagyképűség, fennhéjázás),
2. invidia (irigység, féltékenység),
3. ira (harag, düh),
4. acedia (restség, lustaság, tohonyaság),
5. avaritia (fősvénység, zsugoriság),
6. gula (torkosság),
7. luxuria (bujaság, kéjsóvárgás, paráznaság).

A kevélységre való hajlam legfőbb orvoslása, ha tudatosítjuk teremtetett voltunkat, kicsinységünket, és mulatunk fölfuvalkodásunkon. Isten szerencsére sokszor megaláz, engedi megtapasztalni gyarlóságunkat. Liturgikus ellengyakorlatok: térdelés, lebomlás, lábmosás.

2. Az irigység

Más javán kelt szomorkodás. Az irigy ember azt akarja, hogy ami neki nincs, az másnak se legyen; vagy hogy csak ő birtokoljon valami jót, és mások nélkülözzék. Nem azonos a féltékenységgel, amely attól fél, hogy valamilyen javát elragadják tőle. Nem azonos a versengéssel sem, amely magas értéket akar megvalósítani mást megelőzve. Veszélye, hogy gyűlölségre vezet, egyenetlenkedést idéz elő emberek között. Az irigység származéka a káröröm.

3. A harag

Rendetlen, erőszakos és féktelen vágy arra, hogy embertársunkat megbüntessük valamely sérelem miatt. Maga a megtorlás nem bűn. Neveljük egymást! Jó harag, amely föllobban, ha igazságtalansággal találkozunk. Ha haragusztok is, ne vétkezzetek. Hiba a mértéktelen föllobbanás a szenvedett sérelem miatt, ha fölgerjedt érzelmeit nem hajlandó féken tartani az észszerűség mértéke szerint.

Fokozatai: türelmetlenség, ingerültség, erőszakosság, bőszerűség, engesztelhetetlen gyűlölet. Orvosságai: nyugodt alvás, könnyű táplálkozás, szeszmentesség, hideg fürdő. Gyökeres orvoslása, ha ráneveljük magunkat a szeretetre. Megfontolandó, hogy a mi viselkedésünk is lehet másnak tenyérbe mászó. A megtorlásvágy ellentéte a szelídség: a dühöngő ember szájalomra méltó beteg, nem átvenni a stílusát, nem reagálni rá (vö. Mt 5,22).

4. Restség

Vonakodás a szükséges erőfeszítéstől és áldozathozattól; önmagunk helytelen kímélése. A jóra való restség vonakodik attól az erőfeszítéstől, amelyet a jó megvalósítása kíván. A télenységre való hajlam, a lehető legkisebb erőfeszítés hajlama eleinte csak hanyagságra visz, később naplopásra, komoly kötelességmulasztásra. A veritékes munka is szerezhet örömet, értelmet kell találni a vesződéseknek. Különösen veszedelmes a restség a szellemiekben, vallásban. Az ima nagy teljesítmény, próbáld ki.

5. Fösvénység

Rendetlen törekvés anyagi javak szerzésére vagy birtoklására. A bőkezűség erényével ellenkezik. Nem föltétlenül a gazdagok bűne, hiszen a földi javakhoz tapadó rendetlen ragaszkodás a lelkiéletben rejlik, vágyban is elkövethető. Származékai: a keményszívűség, nyughatatlanság,

Néha a szándékban van a hiba: végső célként tekinti, szinte bálványozza a vagyont. Lehet bűn a megszerzés módjában is: ha túlságosan töri magát a pénz után, nem törődve sem a maga, sem más egészségével vagy jogaival. Lehet bűn a fölhasználás módjában is, ha ti. mások rovására halmozza valaki a tőkét. Általában az öregek bűne, a gondviselés iránti bizalmatlanság jele. Orvossága a gondviselés hite.

„Őrizkedjete minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete” (Lk 12,15).

6. Torkosság

Az evés-ivás rendetlen kívánása. Fiatal korában az ember többé-kevésbé ráhagyatkozhat étvágyára. Később azonban egészsége érdekében mérsékelnie kell a fogyasztást. Az étkezésnek megvannak a maga örömei és élvezete, kifejeződik benne a helyes értelemben vett

pompakedvelés, a vendégszeretet, a tiszteletadás és a testvéri összetartozás. Az italok pedig elősegítik a megnyílást, a kedélyes együttlétet, a gátlások oldását.

Szent Pál elborzad azoktól, akiknek istenük a has (Fil 3,19). A lakmározásban vét, aki túl sokat vagy mohón vagy nyakra-főre vagy ingyenkedve (csak nyalánságokat) eszik. Orvoslás: úgy fölkelni az asztaltól, hogy könnyűnek és rugalmasnak érezzük magunkat, és kívánnánk még enni.

Bűn a részegeskedés is: ha valaki értelme használatának megzavarásáig vagy elvesztéséig fogyaszt alkoholos vagy egyéb mámorító italt. Ide tartozik a gyógyszerek, a kábítószeres és hallucinogén anyagok fogyasztása. Ezek veszélyeztethetik az egészséget, oly mértékben a megszokás rabjává tehetik az egyéniséget, hogy a napi adag megszerzéséért gátlástalanná válik.

7. Bujaság

A szexualitás elszabadulása. A nemi élvezet vágya önmagában nem bűn, de korlátozást és az értelem ellenőrzését igényli. Vétkezik, aki szexuális életéből kihagyja a másik nemet, a házasság intézményét, az észszerű termékenységet és a kölcsönös szeretetet. A bujaság megnyilvánulásai annál riasztóbbak, minél inkább elszakad az élvezetvágy a személyes szeretetkapcsolattól. Két fő megnyilvánulása: a paráznaság (élvezkedés) és a szemérmertlenség (meztelenkedés). A meddő vágyakozás is lehet súlyos bűn (Mt 5,27).

Orvoslás: a nyugtalanító gondolatokat, vágyakat és fantáziaképeket hamar elhessegetni, elfűjni, fülledt helyzetekből kimenekülni, elfoglaltságot változtatni. A pornográfia, színházmuzi, televízió és internet szexuális csábításait elkerülni.

A kísértés

Ősi emberi tapasztalat, amely arra készit, hogy – kényelemből, félelemből, tetszelgésből vagy önzésből fakadóan – kötelezőnek elismert dolgot elhagyjunk, esetleg rosszat tegyünk helyette. Az Éden-kerti történet előadásában lázadást készít elő a Teremtővel szemben: az ember olyan akar lenni, mint az Isten.

A megkísérthetőség az ember sajátos jellemzője. Megkísérteni csak a szabadságot lehet, minél nagyobb szabadsággal rendelkezünk, annál nagyobb lehet a kísértésünk. Jézus is hozzánk hasonlóan kísértést szenvedett mindenben (Zsid 2,18; 4,15; vö. Mk 1,12), az evangélium modellszerűnek mutatja be helytállását. Mt 4 szerint Jézust a Sátán messiási küldetésétől akarta eltántorítani (szolgálja ki a nép óhaját), a későbbi hagyomány általánosította a hármass kísértést a vagyonhoz, hírnévhez és hatalomhoz való ragaszkodással.

Kísértés nemcsak az érzékiség vagy a szexualitás területén ér minket. A testi kísértéseknél súlyosabbak a lelki-szellemiek: gög, hatalom- és becsvágy.

A Szentírás keresi a szavakat arra, milyen szerepe van Istennek a kísértésben (vö. Jóh könyvének keretbeszélése). A Jakab-levél állítja: Isten nem kísért bűnre; a Miatyánkban mégis könyörgünk: „Ne vígy minket kísértésbe”. A próbatétel Isten eredeti terve az emberrel kapcsolatban. Szent Pál bátorítása: „Hűséges az Isten, erőn fölül nem hagy megkísérteni, hanem... a szabadulás lehetőségét is megadja, hogy kibírájátok” (1Kor 10,13).

A Sátán is szerepet játszhat megkísértésünkben. De szabadságunkat közvetlenül nem érintheti. A felelősség a mienk. Amennyiben elveszi szabadságunkat (=megszállottság), saját felelősség híján üdvösségünket nem veszélyezteti.

Az ember élete ezen a földön próba és kísértés. Ez olyan helyzet, amelyen nem segít panasz és sajnálkozás, amelyet egyszerűen meg kell látnunk és elfogadnunk – és amelyben helyt kell állnunk. És ez a bűnre való kísértés, igazi kísértés is lehet. Váratlanul támad rá az emberre, magában az emberben van szövetségese. A kísértés igazi kísértés; ez azt is jelenti, hogy ha igazán nagy és döntő, akkor tulajdonképpen mindig túl gyöngék vagyunk hozzá. Ez nem jelenti azt, hogy okvetlenül el kell esnünk. De azt jelenti: A nagy és döntő kísértések úgy érnek bennünket, hogy ha azokon nem erősödünk, akkor legyőznek. Az ember nincs mindig teljes erkölcsi erejének tartós, teljesen készenlétben levő, közvetlenül fölhasználható birtokában, mindazoknak az erőknek, amelyek kellenek ahhoz, hogy

egy igazi kísértést döntően és véglegesen legyőzzön. Ezért csak akkor győzhet, ha a küzdelem folyamán új erőre kap. Ha csak azzal a harci felszereléssel akarna küzdeni, amellyel nekikezdett a harcnak, nem sokáig állhatna meg. Ez az átváltozás csak akkor megy végbe, ha imádkozunk. Imádkozzál tehát a kísértésben.

Belső érzékre kellene szert tennünk, amely tüstént éberré válik és fölfigyel, ha fogy bennünk az erő és az öröm, a lelki egészség és frissesség belső jó érzése, amely fölfigyel, ha ezek helyébe rosszkedv, kedvetlenség, ingerültség lép, a lelki dolgok unása, keserűség (Karl Rahner).

A lelki érés

Az érettség a lélek komolysága, amely abban nyilvánul meg, hogy a létfontosságú kérdéseket és problémákat mérlegeli, nem tér ki a válasz elől, és döntéséhez ragaszkodik. Az érettség eléréséhez időre van szükségünk.

A fiatal lélek az élet fölfedezésének kezdetén van, és fáradságosan tanulja meg annak elfogadását: az élet fölládozását és megtagadását – amiről az evangélium beszél – még nem értheti, mert előbb birtokolnia kell az életet. A növekedés természetes fázisait nem szabad átugrani. A természetes életörömet és életösztönt nem kell minden időben vallásosan szublimálni. Az a lelki koraérettség, amikor az ember többet ígér, mint amire képes.

A lelkiileg érett embernek nem kell okvetlenül kiegyensúlyozottnak lennie. Gyakran túllép a józan emberi észen, mert a szeretet bolondságra készíti, olyan tevékenységre, amely az értelem számára fölfoghatatlan.

Az érés nem jelenti bensőjének fájdalom- és problémamentes megtalálását: kérdőre vonják, provokálják, bírálják és üldözik. Mindez arra készíti, hogy pontosabban figyeljen Isten hívására, keresse élete mélységét és méltóságát. El kell fogadnia önmaga és mások árnyoldalait.

Csak ilyen tapasztalatok vezetnek az igazi emberséghez, ami nem a birtoklásban és ragaszkodásban, hanem a higgadt, derűs ráhagyatkozásban, a teljes elfogadásban és odaadásban valósul meg.

A lelki érés célja, hogy felnőjünk Krisztushoz, hozzá hasonlóvá váljunk halálában és föltámadásában, és így elérjük a krisztusi nagykorúságot.

Keresztény erények³¹

1. A múlt felé: hálás alázat

A keresztény élet központja az „eucharisztia”, amelyben a megváltó Krisztussal hálát adunk az Atyának. Emlékezve az üdvösség nagy eseményeire, előretekintünk az Úr érkezésére. Krisztus, Isten szolgája azért jött, hogy az emberiséget megszabadítsa a fennhéjázó gögtől; kinyilatkoztatta, hogy az alázat nem az alacsonyságból, hanem a fönségből, az isteni gazdagságból támad (Fil 2,5-8). Isten nem félt dicsőségének elvesztésétől. Minden büszkeség koldusbüszkeség.

Az Isten iránti alázat: az ő irgalmának dicsérete. Magához vont engem, szegény bűnöst, és fölfoghatatlan szeretetében lehajolt hozzám. Így nyomorúságunk alkalommá válik, hogy boldogan föltekintsünk Isten jóságára. Totális függésünk megtapasztalása örömet és hálát alapoz.

A *büszke* fölmagasztalja magát, amennyiben folytonos letekintéssel bebeszéli magának, hogy magas trónon ül. Minél jobban süllyed, annál nagyobb mélységbe pillant. A mélység azzal vonzza magához, hogy mindig nézi, csak hogy nagyra tarthassa magát.

³¹ Bernhard Häring: *Frei in Christus*.

Az *alázatos* viszont szakadatlanul dicsőíti Istent azért, hogy lealacsonyodott hozzá. Krisztus tanítványa sosem lesz becsvágyból mások szolgálja, a Megfeszített követése közben hízélgés nem hajlíthatja el.

A büszkeség megfosztja magát minden jótól, ami a múltból és a jelenben hozzánk jön. A hálás alázat viszont megnyitja magát a jó folyamának, fölfedezi magában és másokban a belső erőforrásokat, amelyek a Szentlélektől származnak. „Dicsekszünk Isten dicsőségének reményével” (Róm 5,4).

2. A jövő felé: tevékeny remény

A remény: bizalom a jövőben; várakozás, amelyben az eljövendő utáni vágyódás és a türelem egyaránt kifejeződik. „Reményre lettünk megváltva. A remény azonban, amit látunk, nem remény. Hiszen ki remélné azt, amit lát? Ha tehát azt reméljük, amit nem látunk, akkor várjunk csak türelemmel” (Róm 8,21-25). A hit titka: „Krisztus bennetek a dicsőség reménye” (Kol 1,27).

Hitünk titka: Jézus kinyilatkoztatta, hogy bízni lehet az ember és világa üdvösséges beteljesedésében. Az abszolút jövőben bízva bátran lépdélünk közvetlen jövőnk felé, és felelősséget vállalunk mindenki jövőjéért.

A keresztény remény nem meddő álmodozás és fantáziálás. Realista, mert egyesít a történelem urával, aki nemcsak utat mutat a jövőbe, hanem jövőnk. A remény megszabadít attól, hogy múlt életformákon csüngjünk, vagy mindig az újat hajhásszuk (Főzzünk másképp!).

Az ösbizalom nem igazolható tapasztalatilag. Minden jóra fordul, vagy nem. Remélünk magunknak tanulmányi sikereket, karriert, jó párválasztást, családi boldogságot, egészséget, szerencsét, de ezek megroppanása nem töri össze a hívő ember rendíthetetlen reményét. Ez élő evangéliummá teszi a hívőt, a jobb világ, a jobb jövő hírnökévé, amit leleménnyel építhetünk, ha egyesülünk Krisztus ígéreteivel.

Zarándokállapotunk tényét a remény írja lelkiismeretünkbe. A keresztények föltámadáshite nem feledkezhet meg Krisztus keresztyéről és az állandó harc szükségességéről az önzés ellen. A jutalomváráson fölülemelkedő remény erőt ad a híveknek az élet terheinek hordozására.

3. A jelenben: éber készenlét

A keresztény éberség a már és a még nem feszültségében valósul. A múlttal való hálás találkozás és a jövő felé tartó reményteli menetelés között Isten hívása, az Úr jövedele itt és most érint.

Jézus sokszor beszélt az éberség és virrasztás fontosságáról (Mk 13,33-37, Lk 12,35-40; 21,34-36; Mt 25,1-13). A ránk leselkedő sok veszély miatt szükséges az éberség, a napi követelmények miatt a virrasztás.

Az éberség odafigyelés a jelen pillanatra, Isten pillanatnyi hívására („ma, ha az Úr szavát halljátok, meg ne keményítsétek szívetek”), az Isten adta időre (*kairosz*), amit nem szabad átaludni. Emellett ébernek kell lenni a Sátánnal szemben (1Pt 5,8).

A farizeusok égi jeleket kívántak Jézustól; ő szemükre hánnya, hogy az ég és a föld jelenségeit figyelik, de az *idők jeleit* nem ismerik. A *kairosz*: az üdvös pillanat. Sugallja, hogy itt és most mit kell tenni az Isten kedvére (Mt 16,3; Lk 12,54-57).

Az éberség megnyitja lelkünket a Lélek adományaira, amelyek képesítenek az idők jeleinek értelmezésére (Ef 5,14-18). Megszabadít a szétszórtságától, fölületességtől és álmodozástól. Az ébernek nincs ideje panaszkodásra. A nehézségek láttán fölismeri, hogy „Isten görbe vonalakon is tud egyenesen írni”. Először a pozitívumokat veszi szemügyre, csak úgy vállalhatja a rossz elleni küzdelmet, és értelmezheti kihívásnak az idő negatív jeleit.

Teremtő éberségben látjuk, mi illik élettervünkbe, és képesek leszünk szerény lépésekre és elkerülhetetlen várakozási szünetekre is. Az éber okosság beleérző képességet hordoz, hogy megértse a zavaros eseményekben is az Úr fölhívását, és a világ bűnéből adódó homály ellenére kitapintsa és bátran megragadja a jó lehetőségeit.

4. Vidám higgadtság

Jézus sokszor inti tanítványait: Ne féljete, ne aggodalmaskodjatok, ne nyugtalankodjék szívetek. Jézus bőségesen adott életet (Jn 10,10), ezzel együtt jár az intenzív, erős megélhető öröm (15,11).

Ittléte nem a gyász és böjtölés ideje volt: „Csak nem böjtölhet a násznép, míg vele a vőlegény. Amíg velük a vőlegény, nem böjtölhetnek. Eljön a nap, amikor elviszik a vőlegényt; akkor majd böjtölnek” (Mk 2,19-21). A vőlegényt elragadták. A menyegző, a királyi látogatás fényes napjai után valóban itt a böjt ideje: a sóvárgásé az eltűnt vőlegény után, de emlékezünk: volt már egyszer ünnep a világon, és lesz még ünnep.

A jelen korszakban a tanítvány ki van téve üldöztetésnek, de „örüljete és ujjongjatok: nagy lesz jutalmatok a mennyben” (Mt 5,12). „Ti majd sírtok és jajgattok, a világ azonban örülni fog. Ti szomorkodtok, de szomorúságtok örömmre fordul” (mint a szülőanyáé) (Jn 16,20-21).

Ahol örömtelenség van, ahol halódik a humor, ott biztosan nincs Jézus Krisztus szelleme. S fordítva: az öröm a kegyelem jele. (Ratzinger). Az emberek tömege kedvetlen a világban, keserű feszültségben él. A humor: képesség, hogy mindennek ellenére tudunk nevetni. A humoros ember így kiált: Hála Istennek, hogy élhetünk ebben a tökéletlen világban.

A menny tiszta boldogság. Ott már nincs szükség arra a humorra, amely a földi életet megkönnyíti. De a mi világunk humoros emberek nélkül sokkal szegényebb lenne. A humor nevetése szívélyes és gyöngéd, mindig a nemes emberség kifejeződése. A humor a szeretet nevetése. A higgadt humor föltételezi a jó végső győzelmének hitét és a kiengesztelődést a világgal.

„Isten országa nem eszem-iszom, hanem igazságosság, béke és öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17). A Lélek gyümölcse: szeretet, öröm, béke; türelem, kedvesség, jóság; hűség, szelídség, önfegyelem (Gal 5,22).

5. A megkülönböztetés adománya

Pál apostol a Szentlélek ajándékai között emlegeti a lelkek, szellemek elbírálását (1Kor 12,10): azt a képességet, amellyel eldönthető, hogy az eksztatikusból Isten Lelke vagy démoni lélek beszél. A megtérteket arra inti, hogy mindent vizsgáljanak meg, és válasszák a jót és igazat (1Tessz 5,19-20). Hasonlóképpen Szent János is: „Ne higgyetek minden léleknek! Vizsgáljátok meg a lelkeket, vajon az Istentől vannak-e.” Különböztet az igazság és a hazugság lelke között (1Jn 4,1.6).

A hamis próféták és az álmessiasok a mi korunkból sem hiányzanak, a lelkünk mélyén jelentkező szándékok között sem könnyű eligazodnunk. A lelkek megkülönböztetésekor azt kérdezzük: mit akar tőlem Isten egy olyan konkrét helyzetben, amikor a körülmények nem egyértelműek, s a gondolkodás és következtetés nem vezet célba?

Loyolai Szent Ignác a Lelkigyakorlatok könyvében azt ajánlja, hogy az ember 1. teljes nyitottságban (közömbösségben) helyezze magát Isten színe elé, teljes életét vonja be a döntésébe; 2. napi 4-5 egyórás elmélkedésben szembesüljön Jézus életével; ezt kövesse 3. 30 napos folyamatos lelkiismeret-vizsgálat, beszélgetés a lelki vezetővel, állandó értelmes mérlegelés.

A választásnak két fajtáját különbözteti meg: a követendő út egyszer csak nyilvánvalóvá lesz (evidencia); vagy a harminc nap sok tapasztalatának együttes hatása alatt lassan bontakozik ki. Harmadik lehetőség, amikor minden megindultság nélkül az embernek saját észére hagyatkozva kell választani.

Az érett keresztény személyiség a megkülönböztetés képességét gyakorolja a nagy korproblémák megvitatásában. Három lehetőségből választhatunk: a kritika erénye, vagyis a megkülönböztetés Isten színe előtt, vagy pedig a kritikátlan, rest konformizmus ill. a pusztító kritizálás végletei.

A kritika erénye kizárja a szeretetlen gáncsoskodást. Általánosító vádak és panaszok csak növelik a zavarokat. A kritika legyen megalapozott és körülírt, minden jó hálás elismerésének háttérében. Így lesz a teremtő párbeszéd és a kiengesztelődés lényeges alkotóeleme.

A lelkigyakorlat

A lelkigyakorlat a lélek gyakorlatoztatását jelenti, vagyis arra használjuk lelkünket, amire való (eszmélkedés, választás, döntés). Példakép: Jézus a pusztában és a Szentlelket váró apostolok. Programozott elvonulásra Loyolai Ignácot megelőzően a keresztények nem gondoltak. Sokan vállalták az aszkézis és elmélyülés életformáját; ők a szerzeteséletet egyetlen nagy lelkigyakorlatnak tartották.

A szentignáci lelkigyakorlat alapvető jellemzői:

1. Visszavonulás bizonyos időre (30 nap, 8 nap?), meghallani az Isten hívását (*sentire*).
2. Tervszerű eljárás lelkigyakorlatos mester vezetésével, aki megtanít rá, hogy lehet főlemelkedni Isten akaratának megismeréséhez, nagy összjátékot kíván (személyes, dialogikus), nem szórakoztatás.
3. Határozott szándék kidolgozása, Krisztus követésére:
 - a. Isten igényének megismerése után a lehető legmegfelelőbb élet választása;
 - b. a korábban választott életállapotban Krisztus törvényéhez leginkább hasonlító tökéletesülés („reformválasztás”).

A lelkigyakorlat eredménye: „Urunk Istenünk békés megtalálása” és „az életnek a lelkek üdvösségére rendelése”.

Loyolai Szent Ignác szerint a harmincnapos lelkigyakorlatot az életben csak egyszer lehet végezni. Idővel sokféle és hatásos pasztorális és meditatív lelkigyakorlat alakult. Az egyéni lelkigyakorlatok mellett csoportok is végezhetik. Derivált formái a lelkinapok, rekollekciók, népmisziók.

A lelkigyakorlatnak ifjúkorban van óriási jelentősége, mert módot ad az élet alapvető irányának meghatározására. A későbbi életkorban revideálásokra, megtérésre ad alkalmat.

A lelkivezetés

A távol-keleti elmélkedéseknél nélkülözhetetlen egy tapasztalt mester. Indiában guru, Japánban roshi a neve. A nyugati kereszténységben jelentős volt a pater spiritualis, a keletiekénél a sztarec. Csak a személyre szóló, egyéni lelkivezetés tud igazán hatni. Jézus határozottan óv az alkalmatlan mestertől: „Ha vak vezet világtalant, mindkettő gödörbe esik” (Mt 15,14). A keresztény csak akkor vezetheti mesterként a testvéreit, ha Krisztus művét folytatja.

A lelkivezető nehezen nélkülözhető segítség a lelki előhaladásban. A magunk dolgában sohasem látunk elég világosan, mert magunk iránt mindig részrehajlók vagyunk. Szent Bernát szerint: Aki magát teszi meg önmaga mesterének, ostobának lesz a tanítványa. Minél szokatlanabb utat jár az ember életében, annál inkább szüksége van lelkivezetőre.

A fiatalok úgy készítik elő a lelkivezetést, hogy állandó gyóntatót választanak. A gyóntató és a lelki vezető azonossága később is megment attól a veszélytől, hogy a gyónásban az őszinteség hiányt szenvedjen, s hogy bizonyos ellentétes utasítások zavart idézzenek elő.

Szalézi szent Ferenc szerint a jó lelki vezető „telve legyen szeretettel, tudománnyal és okossággal; ha a három közül valamelyik hiányzik, megvan a veszedelem”.

A lelkipapozóval szemben tisztelet és tanulékonyság jellemezzen. A jó lelki kapcsolat jelei: bizalommal tárjuk föl lelkünket, béke tölt el a beszélgetés során, a tökéletességre törekvés ébren marad, szívesen engedelmességek. Lelki vezetőt csak komoly megfontolás után szabad változtatni.

A lelkipapozó: szakember Istennel való kapcsolatunkban. Megbízattal és hatalommal rendelkező papnak kell lennie, ez jogosítja föl, hogy követelje tőlem, amit magamtól nem merek megtenni. Tekintéllyel tartja elem Isten szavát, úgyhogy követelése elől ne futhassak el, de nem hagy el, kitart mellettem kéréssel telten szeretettel: „hiszen ez az, amit tulajdonképpen akarsz”. A tapasztalt és bölcs lelkipapozó a vidámmal vidám, a szomorúval szomorú lehet, de sohasem ingadozhat szolidaritásból az ingataggal és gyöngével. Istennel való kapcsolata megtanította, mi a sötétség; azért, hogy testvére mellett alázatosan, de erősen kitartson (Hans Urs von Balthasar).

A boldogság

A Szentírásban

A boldogság/boldogtalanság manapság a személyes tapasztalatok és érzelmek tárgya; annak érzelmi állapota, aki elégedett vagy éppen elégedetlen sorsával, körülményeivel. A filozófusok szerint a boldogság az ember minden tekintetben beteljesedett állapota. Az boldog, akinek nincsenek teljesületlen vágyai, mert embervoltát maradéktalanul megvalósította.

Az *Ószövetségben* főleg a Zsoltárok és a bölcsességi könyvek foglalkoznak a boldogsággal. Visszatérő formula: asré ha'is = boldog férfi, aki nem megy a gonoszok tanácsa szerint, az Úrban bíz, az Úrba veti reményét, féli az Urat, akinek öröme telik törvényében, aki gondol a szűkölködőre és a szegényre, akinek az Úr nem tartja számon vétjét, akinek a bűne megbocsátva, akinek be van földve gonoszága, akinek lelkében nem lakik álnokság, akinek szíve zarándokútra készül. – Itt nem egyéni igények teljesüléséről és kudarcáról van szó, hanem vallási-erkölcsi minőségről: ilyenfajta állásfoglalásnak csak jó kimenetele lehet.

Amikor Jézust látva egy asszony így kiáltott: „Boldog a méh, amely téged hordozott, és az emlő, amelyet szoptál”, ő azt mondta: „Boldogabb, aki hallgatja és megőrzi Isten ígétjét” (Lk 11,27). Boldognak mondta tanítványait, mert látják csodatetteit (Lk 10,23), és azokat, akik nem látnak és hisznek (Jn 20,29). Boldog Simon, Jónás fia, mert a Fölkentnek vallja (Mt 16,17). Boldog, aki nem botránkozik meg benne (Mt 11,6), és aki asztalhoz ülhet Isten országában (Lk 14,14). Boldogok, akik megértik és megvalósítják az alázatos szeretet példáját (Jn 13,17), és a szolgák, akiket uruk érkezése ébren fog találni (Lk 12,37; vö. Mt 24,46).

Lk 6,20-26-ban Jézus boldogokként szólítja meg a szegényeket, éhezőket, sírókat és üldözötteket, és négyszeres jajt mond a gazdagokra, jóllakottakra, nevetőkre és ünnepeltekre. Máté evangélista – nem alaptalanul, de nem is minden gond nélkül – harmadik személyre fordítva, a jajokat elhagyva kibővíti a boldogok körét az irgalmasokkal, tisztaszívűekkel és békesszerszerzőkkel (5,3-10).³²

Nincs más boldogság... Rájöhetünk, ha huzamosan figyeljük kortársaink életmódját. Ahogy Vörösmarty verselte a Csongor és Tündé-ben:

*Koldús a gazdagság, a hatalom
Leszállt fokáról, hamvadott üszök
A tudomáynak napszövétnéke,
S közöttök a nem boldog szerelem
Mint a magányos gerle nyögve jár.*

De gondolkodva meg tapasztalatból eldönthetjük: nem is akarunk más boldogságot, mint a **tartalmasság boldogságát**. Aki önzetlenül vállalja az igénytelenséget, az egyszerűséget, hogy mások hiányt ne szenvedjenek; aki lemond a kötetlenség mámoros lebegéséről, és felelősséget vállal másokért, mégha emiatt benyomul az életébe a bánat, az aggódás, a gyász is; aki inkább lemond a világ erőszakos, rámenős befolyásolásáról, hogy gyönyörködjek a lét és az emberek szabad fejlődésében, aki vár valamit a jövőtől, Isten igazságát, igazságosabb világot; akik a megtorlás, megfizetés helyett az Isten nagylelkűségével bocsánatot, új kezdetet adnak, akik nem mennek bele kétértelműségekbe, hanem bátran néznek az Isten szemébe; akik nem uszítanak, hanem közelebb hozzák egymáshoz az emberi szíveket, üldözést vállalva, megnemértést: értelmesnek tudja az életét, és vele van a testvérek és az Isten közössége.

³² A Mt 5,5-ben olvasható mondat: „Boldogok a szelídek, mert ők fogják örökölni a földet”, későbbi betoldás, bár tökéletesen megfelel a Szentírás szellemének.

„Tévedésnek hármass útja”

1. Gazdagság – szegénység

Jézus boldognak mondta szegénysorú hallgatóit (Lk 6,20). Nemcsak szerencsésnek tartotta őket, amennyiben – annak ellenére, hogy az élet árnyékos oldalán sínylődtek – nagyobb esélyük volt rá, hogy Istenhez ragaszkodjanak minden idegszálukkal, hiszen a világtól nem volt mit várniuk. Nemcsak jövő időben mondta boldognak őket, boldogtalanokat, akikre azonban vár a nagy kiegyenlítés. Isten Fia azokat magasztalja boldognak, akik úgy élnek, amint ő is választotta a maga életét. Akik Jézust hallgatták, azért és akkor boldogok, ha vállalják Jézus életmódját, mert az boldog élet volt. Azért merete ajánlani (Lk 9,58).

Amikor Máté evangélista harmadik személyre fordítja Lukács szövegét, megakad: a szegények nyilván nem boldogok (*Aki szegény, az a legszegényebb, J. A.*), hacsak nem a Szentlélek lelkesíti őket; ezért szúrja be a mondatba: *tó pneumatí*. Jobb híján a mondat így fordítható: Boldogok a *lelkes* szegények, mert övék a mennyek országa (Mt 5,3). A gazdagok kritikus helyzetben vannak: Mk 10,23-25. A Csongor és Tündé-ben a bukott kalmár így panaszodik: „Itt van zsebemben a tündér világ.../ Kik ösmerék, míg volt, csak pénzemet, / Nem ösmernek rám most az emberek.” A kincsgyűjtés helyett Istennél kell gazdagodni (Lk 12,21). A gazdagokat Jézus vagyonuk megosztására biztatja (Lk 12,33)

Követőinek nem a gazdagok vagyonát ígéri, hanem radikális szegénységet kíván tőlük. „Megparancsolta nekik, hogy ne vigyenek az útra semmi mást, csak egy vándorbotot; se kenyeret, se tarisznyát, se pénzt az övükben. Sarut viselhetnek, de ne legyen két ruhájuk” (Mk 6,8-9). Lk 9,3 letiltja a botot is.

A keresztény hagyomány szerint a vagyon, a gazdagság nem rossz, de legfőbb eszköz lehet nagyobb értékek megszerzésére vagy a közösség szolgálatára.

2. Hírnév – megaláztatás

A becsvágy fontos mozgató erő, de a hírnév emberen kívüli érték. Ettől még lehet üres és magányos az ember, érdemtelenül is megszerezhető, sőt különbségek vagy szörnyűségek révén lehet igazán elhíresülni.

Az *Újszövetség* néhány eligazító mondata:

„Aki első akar lenni, az legyen a legutolsó és mindenki szolgálja” (Mk 9,35).

„Aki szégyell engem és az én szavaimat e hűtlen, bűnös nemzedék előtt, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor majd eljön Atyja dicsőségében a szent angyalokkal” (Mk 8,38).

A farizeusok bírálata (Mt 23,5-8).

Asztali szabály Lk 14,7-11. „Mindaz, aki fölmagasztalja magát, megaláztatik; aki pedig megalázza magát, fölmagasztaltatik.” *Passivum divinum*, az igazi alany Isten.

A törekvő és tanult embert a tudós gögje fenyegeti. Amikor a Biblia óv a fölfuvalkodástól és a dicsőséghajhászástól, arra az igazságra támaszkodik, hogy igazi dicsőségünket csak Istennél kereshetjük. A keresztény becsületfogalom mindenestül Krisztus becsületének fényében áll. A világ megvetése az iránt, aki híven követi Krisztust, az Isten Szolgáját, végtelenül nagyobb dicsőség, mint a világ minden dicsérete (1Pt 4,14-16). Az Istentől kapott megbecsülés belső szabadságot ad, s egyben készségessé tesz, hogy másokat megelőzzünk a tiszteletben, és az Isten országában vállalt szolgálatunkra tekintettel gondunk legyen saját becsületünkre.

3. Hatalom – alárendelődés

A hatalom akarása természetes, hiszen lét és hatalom egybeesnek. A hatalom magában foglalja a lét fokozását, a többlet akarását is. Ennek három foka van: 1. a lét megőrzése külső „támadásoktól”; 2. a lét aktív magaóvása; 3. önmaga teljesítése. A mi hatalmunk azonban föltételezi a bennünket létezni engedő Mindenhatóságot, aki engedi, hogy mások legyünk, mint ő, mégis részt ad hatalmából. Az ember is akkor hatalmas, ha másnak hatalmat enged, többletre segíti. A hatalom lényegében a szeretettel azonos.

Az Isten és embertársak szolgálatában gyakorolt hatalom megdicsőíti az Istent. Ám a hatalommal szörnyen vissza lehet élni. A hatalmat csak az törvényesítheti, hogy megosztják másokkal. Különböző pusztá uralom és elnyomás. „Akiket a nemzetek urainak tartanak, zsarnokoskodnak a népeken” (Mk 10,42-45; Lk 22,25-30). A hatalom önző és zsarnoki használata összezavarja az emberi viszonyokat, de rendetlenséget hoz a természetbe, környezetbe, az egész emberi történelembe is. „Mit ér az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelke azonban kárt szenved?” (Mk 8,36).

*Fenségben ültem, mint a bérci kő,
Rokonszív nélkül, szörnyen egyedül...
Egy gondolat volt, én gondoltam az,
Akarat csak egy volt, én akartam azt,
S az egyik végtől a másikig hatott.*

(Csongor és Tünde)

Az emberi hatalom a másik ember felé *tekintély* vagy *erőszak* formájában érvényesül. Némely hatalom gyakorlásához hozzátartozik az erőszak lehetősége, de ez is annál hatalmasabb, minél kevesebb erőszakot alkalmaz. A hatalom igazi célja, hogy érvényesítse a jót és a jogosat a közjó formájában.

A véges hatalom kísértésben van, hogy ne tekintsen mások szabadságára, és a föltétlen hatalom igényével lépjen föl. A hatalom megváltásra szorul. A hatalom megváltása a kereszttel, ami magában foglalja nemcsak az önfeladás készségét, hanem a hatalom vállalását is ilyen körülmények között.

A hatalom akkor van igazán megváltva, ha a gyöngéket kellő tisztelettel kezeli. Jézus Isten megváltó hatalmát nyilatkoztatta ki, amikor gyöngévé tette magát a politikai tekintély roppant visszaélései előtt. A megváltott hatalom az Istentől kapott hatalmat hálásan megosztja az emberekkel.

Boldogasszony

A magyar nyelvhasználat nemcsak ízes, hanem pontos is, amikor a Királyhoz legszorosabban tartozó Nagyasszonyt boldognak mondja. A boldogság: nemcsak fölvillanó vagy hisztériás öröm, ami kicsiklandozható, nem eksztázis, nem egy-egy vállalkozás sikerén érzett diadal. Hanem: teljesség, elégedettség, az egésznek biztonságos birtoklása.

Jézus anyját az evangéliumban többször mondják boldognak: „Boldog az a nő, aki hiszi, hogy teljesedik mindaz, amit az Úr mondott” (Lk 1,43). „Boldognak mondanak az összes nemzedékek, mert nagy dolgokat tett velem a Hatalmas” (1,48). A Magnificat jövődölésének első megerősítése egy elragadtatott kiáltás egy gyönyörködő asszony szájából (11,27). Jézus korrigáló szavai új dimenziót adnak az anyaságnak, családi kereteknek. A vérségi köteléknél fontosabb Isten ígéjének hallgatása és megtartása. Jézus szavának éle fondorkodó testvérei ellen irányul; Mária első tanítványa is Fiának, szellemileg is befogadta az Igét. Égő szeretet tölti el Fia küldetése iránt, s ott állt keresztye alatt. Jézus a szeretett=ideális tanítványban az egész egyházat gondoskodására bízta, de Máriát is a mi gondoskodásunkra.

Mária vállalta az újabb anyaságot. Pünkösd előtt együtt imádkozott az apostolokkal annak a Léleknek adományáért, aki őt már az angyali köszöntéskor megárnnyékozta. És megdicsőülten is közbenjár értünk, bár már nem kell figyelmeztetnie Szent Fiát az emberi ínségre, miként a kánai menyegzőn.

Máriát magához vette a „tanítvány”. Az Egyház, a továbbélő Krisztus folytatja a Fiú szeretetét iránta. *Hyperduliával* tiszteli. Az ókorból származik a *Sub tuum praesidium* kezdetű ima.³³ X. századtól *Mater misericordiae*-nek emlegetik (irgalmasság anyja), bevették a liturgiába a *Salve Regina*-t.³⁴ Népszerű imádság lesz az Üdvözlégy, az Úrangyala és a rózsafüzér. Elterjed Mária hét fájdalmának tisztelete, megszületik a *Stabat Mater*. A XIV. századtól zarándoklatok indulnak Mária-szentélyekhez, a XIX. századtól elsősorban a Mária-jelenések helyeihez. Az Egyház kalendáriumában állandósulnak ünnepei és a Máriának szentelt idők (szombat, május, október).

VI. Pál szerint a Mária-tiszteletből „ki kell hagyni minden nyilvánvalóan legendás és hamis mozzanatot”. A Mária-kultusz nem veszélytelen. Sokan gyermeteg és érzelgős módon imádják az anyaság eszményét. Oly férfiak, akik nem tudtak elszakadni anyjuktól, oly nárcisztikus nők, akik beleszerettek saját méltóságukba. Pedig a gyermekszülés csak akkor üdvözt, ha az anya megmarad hitben, szeretetben és szerénységgel párosult tisztességben (1Tim 2,15).

A *Mária-jelenésekről* szóló beszámolókat kritikával kell hallgatni. Két igényt nem szabad föladni:

- a. az „üzenetek” legyenek az újszövetség színvonalán (a világ megmentését kegytárgyaktól, aszketikus teljesítményektől, praktikáktól várni ellentétben áll Jézus evangéliumával);
- b. a jövőről ne adventista szekták stílusában szóljanak (időszámítgatás, a sátán működésének körülhatárolása – kitapogatása, lecsapó ítélet, türelemvesztett Krisztus, gyerekes riogtatás, alig leplezett bosszúvágy).

³³ Oltalmad alá futunk, Istennek szent Szülője. Könyörgéseinket meg ne vesd szükségünk idején. De szabadíts meg minket minden veszedelemtől, dicsőséges és áldott Szűz.

³⁴ *Salve, Regina, Mater misericordiae: Vita, dulcedo et spes nostra, salve. Ad te clamamus, exsules filii Hevae. Ad te suspiramus gementes et flentes in hac lacrimarum valle. Eia ergo, advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et Jesum, benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende. O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria.* – Magyar verses fordításai: Éneklő Egyház 226-227.